

> DÜBAM
DUNYA BÜLTENİ ARAŞTIRMA MASASI

Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi Serencamı

Moderatör: Aynur ERDOĞAN

DÜBAM

Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi Serencamı

Konuşmacılar

Mustafa Tekin
Müfid Yüksel
Ramazan Akyürekli

Genel Yayın Yönetmeni

Akif Emre

DÜBAM Yayınları
Küresel İletişim Merkezi
Barbaros Bulvarı, Balmumcu / Beşiktaş
Tel: (0212) 274 80 21 – 274 80 22
www.dunyabulteni.net/dubam

dübam

(SUNUŞ)

Kürt meselesi olarak gündeme oturan sorunun hiç şüphesiz çeşitli boyutları var. En çok terör boyutu tartışma konusu yapılırsa da ulusal ve uluslararası faktörlerin devreye girmesiyle karmaşık bir hal alan bu boyutun toplumsal unsurlara ulaşmasında Kürt milliyetçiliğinin etkili olduğu görülüyor. Bu zaviyeden bakınca teröre dönüşen silahlı mücadelenin mi Kürt milliyetçiliğinden doğduğu yoksa bu mücadelenin insan unsurunu devşirmek için bizzat Kürt milliyetçiliğini mi beslediği sorusu önem kazanıyor. Bu noktada Kürt milliyetçiliğinin hangi tarihi koşullarda ve süreçlerde doğduğu meselesinin üzerinde düşünülmesi gerekiyor.

Silahlı mücadele ve teröre dönüşen kanadından dolayı bu toplumsal hareket farklı bir kategoride değerlendirilse de, örneğin Türk milliyetçiliğinin ortaya çıkış koşullarıyla ve ideolojik serencamıyla karşılaştırıldığında, bu iki milliyetçilik türü arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların ortaya konması bugün çözüm bekleyen birçok sorun için ön açıcı olabilir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu felsefesi ve ideolojisi olan ve aynı zamanda 12 Eylül darbesiyle birlikte Türk-İslam sentezine evrilen Türk milliyetçiliğinin Kemalizm'le olan göbek bağının karşısında, en çok da bu milliyetçiliğe ve uygulamalarına tepki olarak doğan Kürt milliyetçiliği, Marksist ve sol düşünceye yakın bir karaktere sahip. Türk milliyetçiliğinin kendisine “mukeddesatçı” bir muhteva edinmesi geniş kitleler tarafından kabul görmesini sağlarken Kürt milliyetçiliğinin katı seküler yapısı bu tür bir toplumsallığa engel oldu. Ancak son zamanlarda benzer bir mukeddesatçılığın ve muhafazakarlığın Kürt milliyetçiliğinde de bir eğilim olarak belirmeye başladığının altı çizilmeli.

Bugün gelinen noktada halkların birlikte yaşama problemi bulunmasa da mevcut siyasi paradigmanın bu birlikte yaşama bir zemin tesis edemediği görülüyor. Çözüm sürecine hakim olan liberal özgürlük ve eşitlik söyleminin yeterince toplumsal karşılık bulmadığı dillendirilen çekinceler arasında. Bu noktada birlikte yaşamın siyasi zemini- nin tek referans kaynağı, tarihi geçmiş ve halkların ortak değerleri olarak öne çıkıyor. Ancak bu referanslara sağlıklı bir şekilde gönderme yapabilecek ve bunları çözüm yolları olarak formüle edebilecek yönetim geleneğinin tükenmiş olması en büyük sorun olarak karşımızda.

Toplantıda bu sorunsallar çerçevesinde Kürt milliyetçiliği ele alındı ve çözüm yolları için öneriler de içeren zengin bir fikri birikim derli toplu bir şekilde ortaya kondu. Konuya farklı açılardan bakan üç önemli konuğumuz vardı: Doç. Dr. Mustafa Tekin (İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi), Mahmut Akyürekli (araştırmacı-yazar) ve Müfid Yüksel (araştırmacı-sosyolog).

Toplantı kayıtlarının konu üzerine düşünen, politika üretenlere faydalı olmasını ve yeni soruların oluşturulmasına, tartışmanın boyutlandırılmasına katkıda bulunmasını ümit ediyoruz.

DÜBAM

Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi Serencamı

Bugünkü toplantımızda Kürt milliyetçiliğini konuşacağız. Bildiğiniz üzere milliyetçilik, Fransız Devrimi sonrası şekillenen ulus devlet siyasetinin bir sonucu olarak ortaya çıkan siyasi bir felsefe. Ve aynı zamanda ulus devlet sınırlarını belirleyen bir akım. Ve bu ideoloji tarihsel süreçte imparatorlukların ve Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasına sebep oldu. Özellikle gayrimüslim azınlıklar arasında ortaya çıkan ayrılıkçı, milli eğilimler Osmanlı İmparatorluğu'nu da etkiledi. Daha sonraysa bu eğilimler karşısında Müslüman topluluklar arasında milliyetçilik akımları ortaya çıktı. Türk milliyetçilerinin, daha çok bu ayrılıkçı azınlıklara karşı bir varlık mücadelesi olarak milliyetçiliği savundukları görülse de daha sonraları bu ideoloji Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi ideolojisi haline geldi ve farklı bir boyut kazandı. Ancak Kürt milliyetçiliği çok sonraları gündemimize girdi. Özellikle silahlı mücadeleye dönüşmesiyle gündemimizi esir alan bir mesele Kürt milliyetçiliği. Bu gün bu meselenin daha çok bizim coğrafyamız ve Müslümanlar açısından anlamını konuşmaya çalışacağız. İki önemli konuşumumuz var burada; Doç. Dr. Mustafa Tekin, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim üyesi. Ve araştırmacı-yazar Mahmut Akyürekli. Daha sonra aramıza araştırmacı-sosyolog Müfid Yüksel katılacak. Kürt milliyetçiliğinin doğuş koşulları, tarihi serencamı ve yine geldiği noktayı farklı boyutlarıyla ele almaya çalışacağız.

Aynur Erdoğan: Mahmut Hocam, Kürt milliyetçiliğinin tarihsel kökenlerine bakarsak nereye kadar geriye gidebiliriz?

Mahmut Akyürekli: Kürt milliyetçiliğinin tarihsel kökenine gittiğimizde iki noktaya bakmak lazım. İlk olarak kültürel manada bakmak. Bu Osmanlı'nın son dönemine tekabül eder. Özellikle İttihat ve Terakki'nin başa gelmesiyle başlayan bir süreçtir. Sultan Abdülhamid dönemine kadar Kürt milliyetçiliği diye bir kavrama ya da Kürt ulusçuluğu adını ne koyarsak, ne böyle bir kavrama ne

de böyle bir ideolojiye tesadüf etmek mümkün değildir. Çünkü Osmanlı Sultan Abdülhamid döneminde İttihad-ı Osmani fikrinden pek umutlu olmadığı için İttihad-ı İslam fikrine bir dönüş yaptı. İttihad-ı İslam fikri çerçevesinde de Kürtler İmparatorluğun önemli iki temel unsurundan birisi kabul edildi. Ve merhum cennet mekân sultan Abdülhamid Han, Anadolu'da Osmanlı'nın ilk kurduğu üç maarif müdürlüğünden üçünü de Kürdistan vilayeti diye tabir ettiğimiz vilayette kurdurmuştur. Bir tanesi Diyarbakır'da, bir tanesi Harput'ta, bir tanesi Van'da..

Abdülhamid 'İttihad-ı İslam' fikrini merkeze alınca Kürtler çok önemliydi onun için. Bu süreç içinde Osmanlı Anadolu'ya sıkışmaya başlamıştı. Arnavutluk bizden ayrıldı; bu durumu gördüğü için Abdülhamid 'İttihad-ı Osmani'nin bir fayda temin etmediğini anladı.

İnadiye mektepleri dediğimiz mekteplerle Osmanlı döneminde Kürt coğrafyasına, Osmanlı'nın Doğu cephesine çok ciddi eğitim yatırımları yapıldı. Ve Kürtler sistemin içerisine dâhil edildi. Kürtler ilk defa Yavuz'dan sonra Sultan Abdülhamid döneminde kendilerini Osmanlı'nın bir parçası haline getirdi. Hala Kürtler arasında Sultan Abdülhamid'e inanılmaz bir sevgi vardır. Yalnızca Türkiye'deki Kürtler değil, Irak Kürdistan'ında da bu sempati var. Sultan Abdülhamid dediğiniz zaman; birçok yerde ben şahit oldum. Süleymaniye'de, Erbil'de, Kirmanşah'ta Kürtler "Allah razı olsun" derler ve bir de kıyam ederler. Böyle O'na karşı enteresan bir saygı var.

Erdoğan: Öncesinde bir ihmalden bahsedebilir miyiz?

Akyürekli: Evet, sultan Abdülhamid'e kadar olan dönemde... Şimdi bakın, Kürtlerin Osmanlı ile çok ciddi muhatap olmalarının 500'üncü yılındayız aslında. İdris Bitlisi ile Yavuz Sultan Selim'in ortak projesidir bu. Kürt beylikleri, bir şekilde Safevi'ye karşı organize ediliyor ve Sünni cephede yer alıyor. İdris Bitlisi'nin marifetiyle onun idaresi altında yirmi küsur Kürt beyliği ve birliğinin içinden 18 tanesi Osmanlı'ya bağlanıyor ve Osmanlı ile birlikte hareket ediyor. Yavuz çok zeki bir devlet adamı, padişah ve sultan. Çok stratejik kararlar alıyor. Her Kürt birliğine kendine özgü bir idari sistem kurdurtuyor. Yani onların coğrafyasını, jeopolitiğini, sosyal yapılarını kısacası her şeyi düşünerek her Kürt beyliğinin kendisine has bir yönetim şekli oluşturuyor.

Erdoğan: Birbirinden farklı olarak?

Akyürekli: Tamamen farklı. Hatta bakın, Bitlis Emirliği ile Hakkari Emirliği arasında da farklılıklar var. Her birisi müstakil, kendi şahsına münhasır bir idari yönetime sahip. Kimisi iç işlerinde biraz daha serbest, kimisi biraz daha bağlı. Mesela İran sınırında olan Mahmudiye beylikleri, diğer beyliklere göre biraz daha özgürler, daha serbestler, kendi başlarına politikalar da üretiyorlar. Ama hepsi yukarıya bağlı. Tabii II. Mahmud döneminde merkezîyetçilik başladı. Merkezi politikalarla birlikte özellikle o Sened-i İttifak dediğimiz hadiseden sonra Kürt beylikleri yavaş yavaş baypas edildi. Ve 1876'ya gelene kadar Kürt beylikleri ve Kürt coğrafyasında eğitim-öğretim her şey bitti. Çünkü eskiden eğitim öğretim de medreseler marifetiyle, ağırlıklı olarak da bu beyliklerin himayesinde yapılıyordu. Medreselerin hamileri kalmayınca medreseler de çökmeye başladı, eğitim öğretim de çökmeye başladı. Ve Kürtler müthiş derecede geri kaldı. Abdülhamid döneminde yeni bir süreç başladı. Abdülhamid 'İttihad-ı İslam' fikrini merkeze alınca Kürtler çok önemliydi onun için. Bu süreç içinde Osmanlı Anadolu'ya sıkışmaya başlamıştı. Arnavutluk bizden ayrıldı; bu durumu gördüğü için Abdülhamid 'İttihad-ı Osmani'nin bir fayda temin etmediğini anladı. Anadolu'daki Müslümanları nasıl bloke ederiz, ona baktı. Hatta o dönemde İran coğrafyasındaki

Sünni Kürt aşiretlerini bir politika ile Türkiye'ye kabul ettiler, Türkiye'ye getirdiler. Haydar aşireti, Sitkan aşireti, bu bağlamda getirilmiş Sünni Kürt aşiretleridir. Ve bu aşiretler Doğu Anadolu'ya yerleştirildi. Doğu Anadolu'ya yerleştirilmelelerinin bir sebebi de şuydu; Doğu Anadolu'da Ermeni nüfus çok yoğundu, nüfusun Ermeniler, gayrimüslimler lehine fazlalaşmaması için Kürtler tabiri caizse orada tedavi edici bir merhem gibi kullanıldı. Müslüman nüfusun gayrimüslimlere göre daha fazla olmasını sağlamak için. Abdülhamid'in açtığı yolda, Kürt hareketi ilk olarak Şeyh Ubeydullah hareketiyle başladı. İlk Şeyh Ubeydullah getirildi. Bir

Kürt Teali Cemiyeti'nin kuruluşunda Kürtçülük yoktur.

Kürt Teali Cemiyeti, Doğu ve Güneydoğu'da Ermeniler değil, Kürtler hak iddia etsin diye, Kürt ve Türk münevverlerinin ortak kurduğu bir cemiyettir.

hafta kadar sarayda ağırlandı, yedirildi içirildi. Ve Şey Ubeydullah gitti. Abdülhamid'in Kürtler üzerinde uyguladığı 'İttihad-ı İslam' fikrinin Kürtler içindeki temsilcileri de Nakşi-Halidî ekolüdür. Yani Mevlana Halid'in halifeleri ve onların halifeleri.

Erdoğan: Ama bu yapılanmada henüz bir milliyetçilikten bahsedemeyiz herhalde?

Akyürekli: Hayır, burada ümmetçilik esas. 'İttihad-ı İslam' fikri var. Burada Kürtler o ümmetçilik harmanı içinde yoğrulmuş, şekillenmiş ve öyle gidiyor. Amaç burada İslam. Daha o zamanlar Türklerde de milliyetçilik yok. Türklerde milliyetçilik Balkan savaşından sonra. Gerçi ondan evvel Jön

Türkler falan var ama bir entelektüel noktada. Kürtlerin de milliyetçiliği entelektüel noktada İttihat ve Terakki'den sonra başlıyor. Türk milliyetçiliği başladıktan sonra buna karşı müdafaaya geçen bir Kürt milliyetçiliği doğuyor. Bugün Kürt milliyetçiliğine baktığınız zaman yine Osmanlı'da Abdülhamid döneminde hilafet makamına ve Osmanlı ailesine bağlı, Dersaadet'e bağlı aileler var. Kimler var; Bedirhan Paşa var. Bedirhan paşa sanıldığı gibi Osmanlı'ya isyan etmedi. Mesela Şeyh Ubeydullah'ın oğlu, Şeyh Abdulkadir var. Şura-ı Osmanlı devlet başkanı...

Erdoğan: Bugünkü Kürt ulusçuluğu Bedirhan isyanına dayandırılıyor?

Akyürekli: Hayır. Zaten yanlış olarak Türkiye'de 28 Kürt isyanından bahsediler. 28 Kürt isyanı, 28 büyük yalandır. Şeyh Ubeydullah ve Bedirhan Bey'in

hadiseleri Osmanlı'ya karşı bir idare, bir Kürdistan hesabı falan değil, öyle bir gayeleri yok. Ben daha önce bunun evrakını çıkartıp yayınlamıştım. Şeyh Ubeydullah'a 20 bin Henry Martini tüfeklerini Sultan Abdülhamid gönderiyor. Rızaiye, Kirmanşah, Urmiye, Hoy, Tebriz'e kadar bu bölgelerde İran'a karşı bir müşkülât çıkarmak için Şeyh Ubeydullah isyan çıkarıyor. Ve orada ilk kazandıkları, bir şehre ilk girdikleri zaman yukarıya, İstanbul'a bağlılıklarını bildiriyorlar. Yani ilk yaptıkları şey o. Beylik ilan etseler de Osmanlı'ya bağlı. Bakın, bu düşünce o kadar kökleşiyor ki, bugün bazı insanların Kürtleri suçlamak için veya bazı insanların Kürtlerden bu damar üzerinden istifade etmek için Kürt Teali Cemiyeti argümanını kullanıyor. Mesela Kürt Teali Cemiyeti'ni hepimiz ayrılıkçı bir Kürt hareketi olarak gördük. Kürtçülük dediğimiz zaman ilk aklımıza gelen Kürt Teali Cemiyeti'dir. Kürt Teali Cemiyeti'nin kuruluşunda Kürtçülük yoktur. Kürt Teali Cemiyeti, Doğu ve Güneydoğu'da Ermeniler değil, Kürtler hak iddia etsin diye, Kürt ve Türk münevverlerinin ortak kurduğu bir cemiyettir. Bunu bugün pek kimse bilmez. Mesela Kemahlı Sabit Sarıoğlu vardır. Ziraat Bankası'nın kurucusu. Amcasının oğlu Halit bey vardır, Erzurum, Erzincan ve Elazığ milletvekilliği yapmıştır. Cumhuriyetin kurucu ailelerindedir bu insanlar.

Erdoğan: Osmanlı döneminde bu anlamda ayrılıkçı bir Kürt milliyetçiliğinden bahsedemeyiz?

Akyürekli: Bedirhan Bey'in çocukları, Babanzadeler, yine Osmanlı'da çok meşhur bir aile. Cihan Baban, ihtilal dönemi kültür bakanı idi. Veya Babanzade Naim Bey, Mehmet Akif'in en iyi dostu. Veya Necip Fazıl'ın kayınpederi yine aynı aileden. Yani bunların hepsi entelektüel Kürt aileleridir ve bunların hiçbirisinde kavmiyet taassubu yoktur. 'İttihad-ı İslam' fikrine bağlıdırlar, yani ümmet anlayışı daha öndedir. Kültürel milliyetçilik, aslında hocam sosyolog, buna da ne kadar milliyetçilik denilir o da bir tartışma konusu. Yani milletten, eğer bizim tahayyülümüz millet anlayışımız eğer bir medeniyet tasavvuruysa, son zamanların çok geçer bir deyimiyse; o zaman milliyetçilik hiç yok orada. Yani, ya da orada herkes çok milliyetçidir. Çünkü ortak medeniyet tasavvuruna bağlıdır insanlar.

Erdoğan: Cumhuriyet dönemine geldiğimizde?

Akyürekli: Cumhuriyet döneminde en çok damarların koptuğu hadise 1925 Şeyh Said meselesidir. Orada kopma başlıyor. Fakat orayı hazırlayan sebep 1920'de Koçgiri'de başlıyor. Yani Kürtler kurucu mecliste vardılar ve milli mü-

cadelede Türklere sırtlarını dönmediler, ihanet etmediler. Ve bütün ısrarlara rağmen, ellerinde müthiş bir imkân vardı. O zaman Türkiye devletinin gücü Kürtlerin bağımsızlık ilanını engelleyecek durumda da değildi. Kürtler isteselerdi bir bağımsız devlet kurmuşlardı o gün. Çünkü İngilizler, Fransızlar bu çizgideydi. Türkiye’de zor bela milli mücadele başladı. Ama milli mücadeleyi kim başlattı; tabiri caizse Erzurum’da başladı. Niye Erzurum’da başladı, bunun üzerinden bir tartışma yapmalıyız. Şimdi konu dağılıyor aslında ben Kürt isyanlarını açacaktım milli mücadeleye geldik. Milli mücadelede Erzurum Kongresi’nde şu amaçla hedeflendi: Sultan Abdülhamid’in kurduğu organize Hamidiye Alayları vardı. Aşiret Alayları vardı, bunların bakiyeleri duruyordu. Çünkü İttihat Terakki bunlardaki Abdülhamid’i kaldırdı Aşiret Alayları yaptı. O kurumu devam ettirdi. Birinci Dünya Savaşı’nda sıkıştık, ilga olmuş bu grubu tekrar dönüştürdük İtiyat Suvari Alayları kurduk. 27 tane, bir kolordu, iki tünden müteşekkil. Az buz değil; 27 tane. Sarıkamış Köprüköy’de bunların birçoğunu şehit verdik. Kut’ül Ammare’de şehit verdik ve birçoğu Kürtlerden müteşekkildi. Şimdi burada bir hazır güç vardı. Kürtlerde bir feodal yapı ve aşiret yapısı vardı. Sultan Abdülhamid’den beri de bu yapı silahlı güç olarak hazır kuvvet duruyor. Mustafa Kemal’in hesabı oydu. Çünkü Anadolu’da Türkmenler feodal yapılarını kaybetmişlerdi. Bir birlik yoktu Türkmenlerin içerisinde. Çerkezleri Çerkez Ethem ile baypas etmişti zaten o ilk yıllarda. Peki, kiminle gidecekti, en doğru adres Kürtlerdi. Çünkü yani Çerkezler Kürtler kadar organize değillerdi. Ve Anadolu’nun batı bölgesinde mevcutlardı. Fakat Kürtler Doğu Anadolu’da ve Güneydoğu Anadolu’da geniş Kürt aşiretleri Abdülhamid’den beri silahlı bir güç ve Mustafa Kemal’in de çok iyi tanıdığı bir güç. 1916 yılında çünkü Mustafa Kemal 16 Kolordu komutanı olarak Kafkas Cephesi’nde. Ve orada bu Kürt aşiretleri ile beraber, zaten kendisi Nutuk’ta yazıyor. Hacı Musa Bey’i falan anlatıyor. Sonra Kürtçülükten yargıladı bu insanları, İsmi arz ettiği insanların bir kısmını da idam ettirdi enteresandır. Birinci Dünya Savaşı’nda bu insanlarla birlikte Muş ve Bitlis’i Ruslardan kurtarmıştı.. Daha sonra devam ediyor, burada hazır bir güç var, bu güce binaen Milli Mücadele veyahut da Kurtuluş Savaşı, adını ne koyarsanız. Tabi o safhanın bir safhası Milli Mücadele’dir, bir safhasıysa İstiklal Savaşı’dır. Kurtuluş mudur değil midir o ayrı tartışma konusu, girmeyeceğim oraya. Kelimeler üzerinde fazla oynamadan, meseleye böyle bakıyorum. Yani

o dönemde Mustafa Kemal, Kürtleri bir ümit gördü ve onlardan istifade etti. Devlet kurulduktan sonra da; Birinci Meclis'te de bunlardan istifade etti. Ama devlet kurulduktan sonra müthiş değişiklikler yaşandı. Siyasi aklı çok önde olan bir lider Mustafa Kemal. Önce Kürtlerden başladı, daha sonra da yavaş yavaş işi biten her grubu baypas etti. Yani 1923'te birinci meclis kapatılırken meclise kendi kendisini feshettirdi. Tabiri caizse bıçağı ellerine verdi, kendilerini kestirdi. İkinci Meclis'te de kendi istediği, biraz da bugüne de gönderme yaparsak 'atanmışları' tuttu listelere koydu. Ve kendi arkadaşlarını; Mazhar Müfit Kansu veya Tunalı Hilmi'yi Hakkâri vekilli yaptırdı. Tunalı Hilmi hayatında Hakkâri'yi hiç görmemiş birisi. Şimdi, dolayısıyla kopma orada başladı. İş bittikten sonra kopma başladı. Kopma başlayınca insanlar da ister istemez kendilerini muhafaza etmeye başladılar. Ve ondan sonra milliyetçilik başladı.

Siyasi aklı çok önde olan bir lider Mustafa Kemal. Önce Kürtlerden başladı, daha sonra da yavaş yavaş işi biten her grubu baypas etti.

Erdoğan: Sığındıkları bir kimlik olarak Kürtlük başladı?

Akyürekli: Bakın 1924'te halen yok. 1924'te Şeyh Said'in bir ifadesini söyleyeyim; hadiseden bir gün evvel Piran'da verdiği hutbede diyor ki; bizi Türklerle bağlayan bağ-ı hilafettir diyor. Mustafa Kemal onu kesti diyor bakın, bunu tekrar bağlasın diyor. Bunu Şeyh Said söylüyor. Bu çok önemli bir mesele. Orada halen Kürtler ümmet-i İslam çizgisinde, bir arada olmanın yolunu arıyor. Ama bulamıyorlar.

Erdoğan: Hocam, bu zaviyeden baktığımızda Kürt milliyetçiliğinin, Türk milliyetçiliğinden farkını nasıl tanımlarsınız?

Tekin: Öncelikle, tamamlayıcı olsun diye, bunun temel mantalitesini kurmaya çalışayım; Osmanlı'nın son dönemine baktığımızda aslında dünyanın genel ahvali imparatorlukların dağılması ve yeni ulus devletlerin kurulmasına denk geliyor. Ulus devletlerin kurulması Osmanlı devletinin, çok milletli yapısının dağılması, sadece Osmanlı ile ilgili bir durum değil. Netice itibariyle dünyanın genel ahvalinin yaşadığı bir şey. Bunu birkaç boyutlu incelemek lazım. Birincisi şu; ben doğrusu operasyonel olarak milletle ulus kavramı arasında bir ayrım getirilmesi taraftarıyım. Bu nedenle Kur'an-ı Kerim'de millet kavramının kullanımlarına

baktığınız zaman, bunun temel merkezî anahtar kavramının din olduğunu görürüz. Ulus kavramındaysa daha çok etnisite merkeze alınır.

Akyürekli: Biraz da yapay değil mi hocam, dayatılmış, öğretilmiş...

Mustafa Tekin: Biz sosyolojide şunu da söyleriz; toplum aslında suni bir birliktir. Mesela ondan önce ne vardı; Batı'da da 'etnesiya' dediğimiz çok geniş bir toplum ve onun içerisinde cemaatler vardı. Osmanlı'yı da baz aldığımız zaman Osmanlı Devleti'nde cemaatlerden, yani milletlerden oluşuyordu. Ve bu milletlerin hepsinde temel irtibat noktasıydı. İnsanlar bugün çözüm yolu önerirken de bunu çok anlıyor değiller aslında; bu tam da İslam'ın bakış açısıydı. Yani ister Müslüman olsun, ister gayrimüslim olsun, isterse farklı etnik yapılardan olsun cemaatleri bir araya getirdiğinizde hem onların arasındaki hukuku, hem de genel anlamda devletle o cemaatler arasındaki hukuku oluşturmanın temel nüvesini İslam oluşturuyordu. Bunu şundan dolayı söylüyorum, bugün bazıları bir arada yaşamının ancak seküler bir zeminde olabileceğini söylüyor. Ben buna kesinlikle katılmıyorum. Hazreti Peygamber'in (sav) uygulamasına bakarsak, Osmanlı'daki uygulamanın Hazreti Peygamber referanslı olduğunu görürüz.

Erdoğan: Mesela diyelim ki Fransız Devrimi sonrası seküler zeminde farklı toplumsal kesimlerin birlikte yaşamı Avrupa'da işe yararmış. Ulus devlet sınırları orada işliyor. Peki, burada da böyle bir imkân sunabilir mi? Batı'nın geçirdiği aşamalar geçirilirse bu seküler zeminde birlikte yaşam mümkün mü?

Tekin: Yani ben aslında sorunların üretim yerinin orası olduğunu düşünüyorum. Çünkü bu noktada Osmanlı içerisinde Kürtlerin diğer milletlerden farkı olarak Müslüman olmuş olması. Bugün için çözüm sürecinde de önemli bir imkânın altını çiziyor. Bunu bizim aslında ciddi, uzun süreli bir birliktelik meydana getireceksek, bir mümküné dönüştürmenin gayreti içinde olmamız lazım. Bunun önündeki engelleri ve diğer şeylere değinecek olursak, hocamın da gayet sarahatle belirttiği gibi, Osmanlı'nın temel yapısı, özellikle İkinci Abdülhamid'in temel siyaseti İttihad-ı İslam üzerinedir. Bu biraz da konjonktür olarak, tabi Osmanlılık siyasetinin artık çok işe yaramaması ile alakalı bir şey. Sonra yavaş yavaş biraz daha ulusçu yapılara doğru geçmeye başlıyor, dünya ile paralel olarak. Fakat esas önemli olan nokta şu; biz modernizmi anlatırken onun temel sacayaklarından biri olarak ulus devlete odaklanırsınız. Ulus devlet dediğimiz şey cemaatlerden, birinci-

si ümmetten devlete geçişi, ikincisi de cemaatin içerisinde bireyi, Allah'la ferdi olarak irtibatta olan bir inanç yapısına dönüştürmeyi amaçlıyor. Birey, bağlantısız, kopuk bir varlıktır. Şimdi böyle olunca, ulus devletin içerisinde insanlar bir birey haline geliyorlar. Yani kopmuş, birbiriyle bağlantısız insanlar.. İkinci önemli nokta da; ulus devletlerin temel karakteristiği devleti belli bir etnisiteyi merkeze alarak oluşturulmuş olmasıdır. Şimdi, bunun içinde çok farklı unsurlar yaşayamaz diye bir şey yok. Ama yaşadıklarında siz onun içerisindeki bütün o farklılıkları kabul edeceksiniz, temelde de merkeze aldığınız kimliğin içerisine herkesin sığmasını isteyeceksiniz. Tabiri caizse bu şöyle bir durum, Ruanda'da idi sanıyorum. İlk başta iki kavim var, ilk zamanlar bunlar hangi kavimden olduklarını çok da vurguluyor değiller. Bir müddet sonra Batılı insanlar oraya giriyor ve diyorlar ki "siz neredensiniz? biz şuradanız; siz neredensiniz? biz de şuradanız." Bunların bir müddet sonra nüfus cüzdanına yazılması şart koşuluyor. Ve derken Ruanda'daki müthiş çatışmaların temel kökeni buraya dayanıyor. Bu ne demektir; aslında daha evvel Türk, Kürt veya farklı unsurların hepsi üst bir kimlik olarak İslam'ın altında kendilerini ifade ederlerken, birden ulus devletin içerisinde artık kimlik farklılaşması oluşmaya başlıyor.

Akyürekli: Ulus kavramını Batı dışı toplumlarda o zaman öğretilen pragmatik, sonradan üretilen bir kavram olarak kabul edebilir miyiz?

Tekin: Batı dışı toplumlarda öyle. Şöyle soruyoruz, insanın gerçekten kendisini gerçekleştirebileceği, birebir topluluğun ismi nedir; cemaatlerdir. Cemaatlerden kastettiğim bugünkü cemaatler değil. Yani onları bir araya getiren temel unsur, bağlarla bağlayan şey. Mesela biz bugün bireysellikten bahsediyoruz. Bunun önemli tezahürlerinden birisi nedir; komşuluğun çöküşü, mahalleliliğin çöküşü, caminin mahallenin merkezinden çıkması ve bunların hepsinin birlikte getirileri. Şimdi burada temel, üst akıl, üst yerden beslenme durumu zayıflıyor. Alt kimlikleri üste doğru çıkarıyorsunuz ve netice itibarıyla artık etnisite merkezli olduğundan bir çatışma unsuru haline geliyor, bunu çok vurguladığınız andan

Bugün bazıları bir arada yaşamının ancak seküler bir zeminde olabileceğini söylüyor. Ben buna kesinlikle katılmıyorum. Hazreti Peygamber'in (sav) uygulamasına bakarsak, Osmanlı'daki uygulamanın Hazreti Peygamber referanslı olduğunu görürüz.

itibaren. Bence temel buna istersek etnisite sorunu diyelim, istersek Kürt sorunu diyelim. Adına ne dersek diyelim, önemli olan, işte biraz ulusçuluğun başladığı, biraz ulusçulukların çokça yükseltildiği temel zihniyet buralardan gelen bir şey.

Erdoğan: Hocam, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecine baktığımızda Afrika'dakine benzer şekilde basit gerçekleşmiyor. Sonuçta bu coğrafya bir şekilde "milli" sınırlara zorlanıyor. Türk milliyetçiliğinin oluşum aşamasının sosyolojik bir boyutu da var aslında. Yani Kürt milliyetçiliğinin oluşum sürecini bununla karşılaştırdığımızda ne söyleyebilirsiniz?

Tekin: Şimdi, bu bence her şeyden önce bir etki-tepki meselesidir. Öncelikle ulusçuluğun bir mantalite olarak artık şurada durduğunu ve bir şekilde belirleyici olduğunu unutmamak lazım. Ve bunun arkasından aşağıdaki kimliklerin, aşağıdan kastım şu; üstün altındakiler. Yani yoksa bir hiyerarşi kuruyor değilim. Aşağıdaki kimliklerin kendilerini belirlemeleri, kendilerini tanımlamalarına siz elvermediğiniz zaman, bu kimliklerin hepsi bir müddet sonra bir şekilde bir çatışma unsuru olarak, çatışma söylemleriyle ortaya çıkıyorlar. Mesela belki daha sonraki sorularınızda gündeme gelecektir; bugün özelde Kürt siyasetinin farklı temsilieri vardır, ama PKK gibi, HDP gibi temsillere baktığımız zaman burada önemli iki dilin hakimiyetini görürüz: birincisi etnik dilin hakimiyeti, ikincisi de Marksist ve çatışmacı bir dilin hakimiyeti. Yani bu ikisi birbirini besleyen bir dildir. Ve şu çok önemli bir şey, yani bunlarla imkanımız nedir, nereye doğru gidebiliriz, bunları ayrıca tartışmamız lazım.

Erdoğan: Bu noktada Mahmut Hocam, Cumhuriyetin ilk döneminde meydana gelen, biraz önce giriş yaptığımız ayaklanmalar, 1960 sonrası oluşan Kürt milliyetçiliği anlayışına zemin teşkil edebilir mi?

Akyürekli: Onu şöyle ele alalım, hocam da söyledi Türk milliyetçiliği 1923'ten sonra, kavmiyet esasına dayanarak bir toplum modeli yaratılmak istendi. Yani Türk olmak önemli değil, ama mantalite olarak bir Türklük tahayyülü ve fikri geliştirildi. Bu tahayyül sosyolojik bir Türk kavmiydi. Yani Türk olmak gerekmiyordu. Bu çok enteresandır, Türkiye'de Türk milliyetçiliğinin, daha doğrusu ulusçuluğun temelini atan insanların birçoğu da Türk değildir. Yani bir ulus yaratılmak istendi ve o ulusa da bir ulusçuluk modellendi. Bu bağlamda da diğer unsurların bu potada erimesi lazımdı. Buna Türkiye'deki hangi etnik aklınıza geliyorsa gelsin dahil ettiler. Bir örnek vereceğim; 1932 yılında Türk

Ocakları ve Halkevleri döneminde Türkçülük propagandası yapılırken, Doğu ve Güneydoğu'da Kürt köylerine giden çerçilere Kürtçe konuşmaları yasak. Yani Türkçe bilmeyen çerçi olamıyor. Bakın Türkçe bilmiyorsanız çerçi olamıyorsunuz. Kürt kızlarıyla evlenin, Türkleştirin, çocuklarınızı alın, yatılı bölge okulları kurun anlayışı hakimdi. Ve bölge okulları bu amaçla kuruldu. Yani bu toplumu asimile etmek lazımdı. Böyle bakıldı. Ve asimile etmek için de Kürtler üzerine müthiş siyasi hesaplar yapıldı. İsyan kanunları çıkarıldı. Mesela bunlardan biri, Kürtler Doğu ve Güneydoğu'da çıkarılacak, beş hane bir araya gelmeyecek şekilde Batı Anadolu'da harmanlaştırılıp dağıtılacaktı. Yani burada Türkleştirmek falan diyoruz ama yani o toplumu, o ulusu yaratmak için, o toplumsal dizaynı etmek için, bir toplum mühendisliği uygulanmıştır aslında. Türk ulusçuluğunu kabul ettirmek için böyle bir yol izlendi. Bu sırada bu yol izlenirken tabi müthiş zulümler yapıldı. Ben kendi ailemde yaşadım bunu; benim babamın bir amcası vardı, sarık takardı. Doğu Anadolu'da insanlar başı açık gezmezlerdi bizim çocukluğumuzda, gençliğimizde zira çok ayıptı. Yani başı açık bir erkek, pijama ile sokağa çıkmış bir adam gibi, o kadar yadırganır, çirkin görünürdü. Bir de babamın amcası yaşlı bir gaziydi. Rus savaşında üç mermi yemiş, dört kardeşini de bu savaşta şehit vermişti. Sarığıyla ilçeye geliyor, devrin genç bir cumhuriyet savcısı çağırıyor babamın amcasına, başındaki sarığı alıyor, yere atıyor, çığnıyor, bir daha böyle gezmeyeceksin diyor.

Erdoğan: Böyle bir şeyi yapma yetkisine sahip?

Akyürekli: Tabi, o Cumhuriyetin savcısı! Ve tepeliyor sarığı, böyle gezeceksin diyor. Ve dede derdik biz. Dedem ölmüştü, o bizim ortak dedemizdi. Dolayısıyla çok müteessir oluyor. Çok üzülüyor babamın amcası. Babam bunu duyduğu zaman, Anadolu'da eskiden, hezeran deriz, at binmek için ince bir kamıştan yapılmış bir çubuk vardı, babamın elinde de o çubuktan vardı. Bu da prestijdi Doğu'da. İnsanlar böyle elinde bir hezeranla gezerlerdi. Aksesuar gibi, aynı zamanda at binerken de kullanılırdı. Babam bu hezeranla o savcıyı dövüyor. Ve babam altı-yedi ay cezaevinde yattı. Savcıya vurmak zorunda kalıyor. Çünkü am-

Türkiye'de Türk milliyetçiliğinin, daha doğrusu ulusçuluğun temelini atan insanların birçoğu da Türk değildir. Yani bir ulus yaratılmak istendi ve o ulusa da bir ulusçuluk modellendi.

casına yapılan hakaret çok büyüktü. Ve bizim ailemiz senelerce devletten, yani kırmızı işaretle altı çizildi. Mesela askeri okullara bizim aileden kimse giremedi. Böyle enteresan şeyler yaşadık. Bütün bu zulümler, ben ailemden bir örnekle gittim. Türkleştirme, zorla Sünnileştirme Aleviler için söylüyorum. Bir Dersim katliamı var, akıllara ziyan bir mesele. Bütün bunlar, Kürtleri terbiye etmek için değil, asimile etmek için yapıldı. Fakat Kürtlerin içinde bir damar asimilasyona tepki gösterdi. Medrese kültürü dediğimiz, İslam'ı öğreten klasik Kürt medreselerinde müthiş bir damar çıktı. Kürtçe eğitim dili olarak kullanıldığı için Kürtler asimile olmadılar. Bir de tabi çok zulüm ederseniz, reaksiyon doğurur. Bu reaksiyon 1925'te başladı. Bir tarafta zulüm karşılığında reaksiyon. 1968'lere kadar geldik.

Erdoğan: O süreçte, yani 1968'den önce Kürtlerin reaksiyonu daha çok İslami bir içeriğe sahip anladığım kadarıyla?

Akyürek: Şöyle, ilk Kürdi karakterli ilk hareket İhsan Nuri Paşa'nın öncülüğünü yaptığı Avra hareketidir. Ama ondan evvel Kürt milliyetçiliğinin devlet bazında bir proje olarak öne çıkması Azadi örgütüyle başlar. Cibranlı Halit Beyin fikridir bu. 1924'te Halit Bey ve Bitlis mebusu Yusuf Ziya Bey. İkisi de asılmıştır. Bu fikrin devamı, tabi bunlar bir örgüttü, Azadi örgütü, bir gizli cemiyetti, sayıları mahduttu. Yani sayıları çok fazla değildi, 40-50 kişiyle mahdut bir cemiyetti. Fakat daha sonra reaksiyon olarak 1924 Nasuri hareketi, devlet subaylarından olan İhsan Nuri, daha sonra paşa unvanıyla anılır. İhsan Nuri'nin Ağrı isyanı evet, bir Kürdistan kurma fikriyle ortaya çıkmıştır. İlk bir hareket olarak odur. Fakat bu arada, bu hareket dahi Kürtler arasında yeteri kadar destek bulamadı. Yani aşiretleri tam yanına alamadı.

Erdoğan: Bu kadar zulme rağmen hala isyan etmiyorlar?

Akyürekli: Evet. Şimdi Kürtlerin 1921'de Koçgiri hadisesi münasebetiyle Dersim Mebusu Hasan Hayri Bey'in meclis kürsüsünden söylediği çok güzel bir söz var; "Kürd'ün halası Türk ile ittifaktır" diyor. Yani "Türk ile ittifak etmeyen bir Kürt halas olamaz, kurtulamaz." Bunu Türkler için de dönüştürmek lazım. Meşhur bir Kürt alimin dediği gibi; siyam ikizidir Kürtler ve Türkler Anadolu'da. Ayırırmanız, ikisi de ölür. Anadolu için böyle bir anne rahmi oluşmuştur. Ve burada doğan çocuklar siyam ikizidir. Şimdi dolayısıyla Kürt meselesine bu noktadan baktığınız zaman, İhsan Nuri'den sonra ilk bağımsızlık fikri iddiası olan PKK'dir.

Erdoğan: Oraya geçmeden şunu sormak istiyorum; 1960'lı yıllarda ne değişti de Kürtleri temsilen, daha ulusçu, seküler ve Marksist söyleme sahip olan bir hareket öne çıkabildi?

Tekin: Bunun tabii, ben çok tarihi detaylarını veremem, ama şunu söylemem mümkün; şimdi süreç içerisinde kültürel, siyasal ve askeri olarak birbirinden ayırmak lazım gelir. Birincisi Türkiye'nin baştan beri dönüştürücülüğü, merkeze aldığı bir şey, bütün kimliklerin o tanımladığı merkez içerisinde kendisine yer bulması gerektiği anlayışı. Bununla kastettiğim şöyle bir şeydir; yani siz öyle bir merkez tanımı yapıyorsunuz ki, merkez kimlik diyeceğim ben buna. Bu merkez kimlik tanımı içerisinde Müslümanlık var, işte etnik milliyetçilik var vs.

Bu şu anlama geliyor; yani o merkezdeki tanıma göre devlet ne kadar isterse o kadar Sünni, ne kadar isterse o kadar Müslüman, ne kadar isterse o kadar milliyetçi veya ulusçu olunacaktır. Şimdi tabii böyle bir tanıma ister istemez oradaki, onun uhdesinde yaşayan insanların birçoğunu sığmıyor oraya. Mesela biz Alevilerle ilgili de konuşurken onların sorunlarıyla ilgili de benzer durumlar var.

Aleviler sürekli bir Sünnileştirme politikasında şikayet ediyor. Bunu da kültürel anlamda, mesela biz Sünniler üzerinden gerçekleştirildiği veya bizim daha çok etkili olduğumuz kanaatini taşıyorlar. Ama gerçekte, mesela ben bir Sünni olarak o merkezin Sünni tanımı içinde bile yer almıyorum. Yani o çok daha dar bir tanım. Birincisi problemler buradan, o merkez tanımının içerisinde yer almama ile başlıyor. İkincisi, militarist siyasetlerin gittikçe baskın hale gelmiş olması. Yani sorunlar kültürel anlamda, alt tabakalarda meydana geldikçe, siz de onları bastırma yolunu ancak militarist siyasetlerde görüyorsunuz. Tabii militarist siyasetler uygulandıkça arkasından da tepkiler ona göre daha şiddetli oluyor. Belki bugünkü duruma gelmemizdeki önemli etkenlerden bir tanesi de budur. Diğer yandan baştan itibaren, Türkiye'nin batısındaki İslamcıların oraya ilgilerinin daha zayıf olmuş olması, orada yeni, Marksist, etnik dili daha da kuvvetlendiren bir takım propagandalara zemin hazırladı.

Erdoğan: Hocam, Mahmut hocanın bahsettiği çok önemli bir medrese geleneği var. Orada İslamcılarının ilgisinin az olmasıyla neyi kastediyorsunuz?

Meşhur bir Kürt alimin dediği gibi; siyam ikizidir Kürtler ve Türkler Anadolu'da. Ayırırsanız, ikisi de ölür.

Tekin: Kastettiğim şey şu, mesela diyelim ki, 60'lı 70'li yıllarda Marksist bir sürgün öğretmenleri oraya gönderiyorsunuz, şunu yapıyorsunuz, bunu yapıyorsunuz. Onlar orada bu tip şeyleri geliştiriyorlar kültürel anlamda. Ama buranın İslami anlamda nasıl geliştirileceği, nasıl bir dil oluşturulacağı ile ilgili.. kısacası dernek, vakıf, düşünce, kültür olarak bir şey üretmiyorsunuz ora ile ilgili.

Erdoğan: Oradaki sekülerleşmenin bir devlet projesi olduğunu mu söylüyorsunuz?

Tekin: Sekülerleşmenin sadece orada değil, genel anlamda bir devlet projesi olduğunu düşünüyorum. Sadece oraya mahsus bir şey değil. Müslümanlar da o anlamda seküler projenin bir parçasıdır.

Türkiye'nin batısındaki İslamcıların oraya ilgilerinin daha zayıf olmuş olması, orada yeni, Marksist, etnik dili daha da kuvvetlendiren bir takım propagandalara zemin hazırladı.

Akyürekli: Şöyle bir soru aklımıza geliyor, ben şahsen soruyorum; Batı'daki İslamcı ekollerin içinde biraz da Türk ırkçılığı, gizli milliyetçilik etkili değil midir acaba? Bunun bir etkisi, bu işte vebali, günahı yok mu?

Tekin: Şimdi, birçok yere birçok günah bulabiliriz de, bu tip şeyler de söyleyebiliriz. Burada bir problem yok. Ancak bu meseleyi, bir sorunun akla düşürüldükten sonra karşılıklı oluşma meselesi olarak düşünmemiz lazım aslında.

Akyürekli: Mesela Bediüzzaman Said-i Kürdi. Tam ismi bu, birçok eserinde de bu ismi kullanıyor. Aynı Molla Gorâni'nin Molla Gürani yapılması gibi. Oysa Molla Gürani, Goran Kürtlerindendir, İran'ın Goran bölgesinde yaşayan Kirmanşah bölgesinden. Ama Molla Gürani yapıldı. Yani bu biraz da bilinçli olarak uygulanan bir politikaydı. Kürt'ün ötekileştirilmesi, asimile edilmesi...

Tekin: Ben burada devletin şöyle yaptığını düşünmüyorum; devlet evet Türkiye'yi modernleştirmeye çalışıyor. Türkiye'yi uluslaştırmaya ve sekülerleştirmeye çalışıyor. Genelde böyle bir politikası var. Bunda kimseyi ayırmıyor. Fakat burada Kürtlerle ilgili temel sorun; merkezde bir etnik Türkçülük oluşturduğunuz için, oradaki mağduriyet katmerli bir biçime dönüşüyor.

Erdoğan: Bu arada aramıza Müfid Yüksel katıldı.

Müfid Yüksel: Ben kısa bir katkıda bulunayım. Şimdi burada şöyle bir durum

söz konusu; orası merkezden daha uzak olduğu için, Osmanlı zamanında daha çok yerel idareciler tarafından idare edilmişti. Kürt bölgesine merkezin uygulamalarının, Batılılaşmanın çok geç ulaşmasından dolayı adeta böyle bir şiddet uygulayarak buradaki yapı çözülmeye çalışıldı. Cumhuriyet döneminde özellikle yapılan bu. Yani mesela Osmanlı Gürani demiyordu. Osmanlı Gorani diye yazıyordu. Kim nasıl telaffuz ederse. Ama tabii Cumhuriyet döneminde buna benzer başka şeyler, Kürt kimliğinin tamamen yasaklandığı, insanların ‘Kürtüm’ demesinin yasaklanması söz konusuydu. Bunu zaman içerisinde, dini gruplar ve cemaatler de benimsedi. İnsanlar ‘Kürtüm’ demekten utanırdı. Kürtçe konuşmaktan utanırdı. Yani bu kimliğini izhar eden, izhar edecek her türlü şeyden kaçındırılmaya çalışıldı.

Erdoğan: Türkiye Cumhuriyeti tarafından Kürt bölgelerine özel bir sekülerleştirme programı uygulandı mı peki?

Yüksel: Sert müdahalelerle, jandarma vs baskısıyla...

Tekin: Ben oraya özel olduğunu düşünmüyorum. Yani bu hepimizi bir sekülerleştirme politikasıydı. Mesela dinden bahsedersen Cumhuriyetin din politikasının özeldir modernleştirilmiş bir din anlayışı olduğunu savunuyoruz. Netice itibarıyla hepsini dönüştürmeye yönelik bir politika vardı.

Yüksel: Şimdi, orada şöyle bir durum vardı, orada medrese halen devam ediyor. 1950'lere geldiğinde bir zamanlar Aydın'dan tutun, Karaman Kayseri hattına kadar çok yoğun medreseler vardı. Özellikle Karaman, Konya, Akseki, oradan Nazilli, Afyon, Tire vs.. Ve buralardaki bu yapı 1950'lerde tamamen çözülmüştü zaten. Bu yapıdan o bölgelerde eser kalmadı.

Tekin: Yani bunun temel sebebi de baştan itibaren uygulanan bu politikalar.

Yüksel: Hayır, diğerleri merkeze daha yakın olduğu için daha çabuk teslim oldu. O bölge teslim olmadı.

Erdoğan: Kürt bölgesi o zaman sekülerleşmeden de daha uzak kaldı.

Yüksel: Uzak kaldı. Bakın 1800'lü yılların başlarında Balkanlar ve Rumeli Batılı hayat tarzının etkileri altına girmişken, Kürdistan bölgesi kültürel, ticari network, hayat tarzı olarak 12-13. yüzyılı yaşıyordu. Mevlana Halit gibi bir şahsiyetin o bölgede o tarihte çıkmasının sebebi de 12-13. yüzyıl şartlarını taşıyor olmasıydı.

Tekin: Şöyle söyleyeyim, mesela o bölgelerin, evet, biraz uzaklığını kabul ediyorum. Ama bugün bile dikkat ederseniz Türkiye'nin batısından farklı olarak o bölgelerde hala aşiret, kabile anlayışları devam ediyor. Mesela bunu dönüştürmek bugün bile tam yapılamamıştır. Ben, bu dönüştürmenin bütün Türkiye'ye mahsus olduğu kanaatini taşıyorum. Buradaki temel unsurlardan bir tanesi de şu tabi; uyguladığımız bu özeldir en görünür, karşınıza çıkan, bir ulusçuluk politikası güdüyorsanız, her şeyi o merkeze uydurma, o merkezin içerisinde yeniden kimliklendirme biçimine soktuğunuz zaman, orada aşağıdan bir takım isyanlar, baş-

kaldırmalar meydana geliyor. Bunun en görünür biçimi Kürtler tarafından meydana getirilenlerdir.

Akyürekli: Ben, orada isyanlar çıkıyor kavramına karşıyım. İsyandar çıkarıldı, yapay isyanlar..

Tekin: Hocam, ben oraya çok takılmıyorum, çıkarılmış da olabilir. Bizim problemimiz eskiden var olan Osmanlı politikasından bir dönüşüm olmuş, işte biz bu yeni politikanın bir eseri olarak bugün bir takım zafiyetler ve sorunlar yaşıyoruz. Temel mantalite bu sorunların getirdiği şey.

1800'lü yılların başlarında
Balkanlar ve Rumeli Batılı
hayat tarzının etkileri altına
girmişken, Kürdistan bölgesi
kültürel, ticari network, hayat
tarzı olarak 12-13. yüzyılı
yaşıyordu.

Erdoğan: Diğer taraftan, Türkiye'de Batı bölgelerinin modernleşmesi ve sekülerleşmesi, Kemalist bir söylemle olurken, Doğu bölgelerinde daha çok Marksist bir söylemle oluyor. Kemalizm'in dışlayıcı politikalarının bu durumda etkili olduğu düşünülse de Marksist söylem nasıl oluşuyor?

Tekin: Şimdi şöyle, bu ister istemez karşılıklı bir çatışma alanı meydana getiriyor. Marksizm'in buradaki temel tezi çatışmacı bir dilinin olmuş olması. Yani mesela bugün ben size şunu söyleyeyim, PKK veya oradaki bir takım belediyelerde yetkili insanların ifadelerine baktığımız zaman; mesela öz yönetim diyorsunuz, otoriteye karşıyız diyorsunuz. Bütün bunları dinlerken ben felsefi bir anarşist konuşuyormuş, bir Marksist konuşuyormuş gibi dinliyorum. Gibi değil aslında, öyle zaten çoğunlukla. Şimdi bu açıdan baktığımızda evvelden beri oluşturulmuş olan bu dilin oraya bu bakımdan uyumu söz konusu. İkincisi de aslında burada karşı argümanlarınızı oluşturabilmek için de bu çatışmacı dil üzerinden yeni bir kurgu meydana geliyor. Mesela Murat Karayılan'ın söylediği çok

önemli, herhalde o söylüyordu; “Batı diyor bize çok teşekkür etmelidir. Çünkü biz olmasak buraya daha çok Müslümanlar, İslamcılar hakim olacaklar.”

Erdoğan: Önde gelen kişilerin de açıklamaları var, sekülerleşme açısından Kemalizm’le bölgede işbirliği yapabileceklerine dair. Çok genel bir söylem bu bağlamda. Yani Marksizm ve Kemalizm ilişkisi çıkıyor ortaya.

Tekin: Zaten bir dönem Marksizm-Kemalizm ilişkisini biliyoruz Türkiye’de. Gerçi yavaş yavaş özellikle son 10-15 yıl içerisinde biraz daha kenarda kaldı. Bu anlamda Marksistler eskiden beri hem Kürt meselesi, hem de oraya olan ilgileri daha da yoğunlaştı. İşin bir boyutu da bu.

Erdoğan: Müfit Hocam, sizinle biraz daha geriye giderek, Kürt bölgesindeki tarikat ve cemaat yapılanmalarının genel olarak Kürt milliyetçiliği ve Türk milliyetçiliği karşısındaki tutumlarını sormak istiyorum?

Yüksel: Şimdi, tabii burada çok ciddi kırılmalar oldu. Özellikle 19. yüzyılda Nakşibendi tarikatının örgütlenmesi normal dini cemaat olarak değil, siyasi olarak da örgütlendi. Nakşibendilik de bir nevi bir silahtı. Nakşibendilik dervişler ordusuydu, Nakşibendilik siyasal otoriteydi, Nakşibendilik aynı zamanda ilmi otorite idi, medreseydi ve dergahtı. Hepsi bir aradaydı Nakşibendilikte. Bir Nakşibendiliği ele alırken sadece işte hatm-i hâcegân yapan, müritlerle oturup dervişlerle zikreden bir yapıdan bahsetmiyoruz.

Akyürekli: Halidi ekolü için söylüyorsunuz?

Yüksel: Halidi ekol gelirken medrese ile birlikte geldi. Halid-i Bağdadi aynı zamanda ilim ehli ve bölgenin gerçekten çok tanınmış ulemasından olması hasebiyle medrese ile birlikte geldi. Medrese tamamen Nakşibendiliğin etkisine girdi orada, eline geçti. Zaman içerisinde bütün medreseler Nakşi medreseleri haline geldi. Medrese denince genelde şöyle anlaşılıyor; Türkiye’de yer alan şu andaki Kur’an kursları, elif-ba okunan, Kur’an-ı Kerim’i cüzünden okuyan, veya üç-beş ilmihal okunan şeyler.. Ancak bu medreseler direk Arapça, İslami ilimlerin eğitiminin yapıldığı yerlerdir. Bu bakımdan bunlarla karşılaştırılmaz. Arapça sarf, nahiv ile başlanıp, akaid kitaplarının okunduğu ve metinlerin Arapça okunduğu, hatta bunun yanı sıra Farsça bazı metinler okutularak Farsçanın da öğretildiği, eski Nizamiye Medreselerinin devamıdır. Onların bakiyeleridir bunlar. Şimdi, bu medreseleri Nakşibendilik yaygınlaştırdı. Nakşibendilikten önce genellikle

kasaba merkezlerinde idi. Nakşibendilikten sonra bütün kırsal alanlara medreseler yayıldı. Nakşibendilik daha çok kırsalda örgütlendi. Yani köydeydi medrese. Oranın çok büyük tanınmış Nakşibendi şeyhlerinin medreseleri köydeydi, kırsal kesimdeydi, hatta mezradaydı. Buralarda eğitim sürekli görülürdü. Hatta yaylada, bunların bir kısmı yarı göçebeydi. Buldukları bölgeler kurak olduğu için hayvanlarını yazın sulamak ve beslemek üzere yazın yaylalara çıkarlardı. Yaylalarda da medrese eğitimi devam ederdi. Ramazan ayı ve bayramlar dışında tatil yoktu medreselerde. Bir medrese odası, yanında da dergâh odası olurdu. Birbirine bitişik veya altlı üstlü olurlardı. Böyle mütevazi yerlerdi. O mütevazi yerlerde bazen 90 civarında öğrenci olurdu. İşte o mütevazi yerlerden Bediüzzaman çıktı, benim rahmetli babam çıktı. Onu söylemeye çalışıyorum, Türkiye çapında tanınmış birçok insan oradan çıktı. Altmışlı yılların ünlü müftüleri orada yetişti. Ali Aslan Hoca vs. dolayısıyla böyle bir yapı vardı 1800'lü yıllardaydı. Hem medrese hem tarikat merkezi. Bir de güçlü aileler çıkmaya başladı. Aristokrasi el değiştirdi orada. Ondan önce yüzyıllardır devam eden beyliklerle birlikler vardı. Bu beylikler ile birlikleri Anadolu Selçuklu Devleti parçalandıktan sonra oluşan Karasioğulları, Candaroğulları, Menteşeoğulları, Karamanoğulları Beyliklerine benzetebilirsiniz. Onların birer örnekleri orada vardı ve bunlar yüzyıllarca devam etti. Osmanlı, Çaldıran Savaşından ve ünlü Mardin kuşatmasından sonra da o beylikleri devam ettirdi. Osmanlı'ya bağlı olarak devam ettiler. Şu veya bu şekilde Tanzimat'a kadar devam etti. Tanzimat'tan sonra özellikle 1847 İran'la olan Erzurum Antlaşmasından sonra Batılı devletlerin dayatmalarıyla bunlar bir bir ortadan kaldırıldı. Bu Bedirhan Paşa olayı, Revamiz Bey, Mehmet Bey olayı, Babanzade Abrurrahman Paşa olayı.. Bunların hepsi o dönemde oluşan rahatsızlıklardan kaynaklanıyordu. Çünkü bunlar bir bir kaldırılıyor, imtiyazları ellerinden alınıyor, beyliklere son veriliyor, merkezden valiler ve kaymakamlar atanıyordu. Osmanlı da merkezleşiyordu. Yani rahatsızlıkların sebebi ve dengeleri bozan şey Osmanlı'nın Batılılaşma serüvenidir. Osmanlı Batılılaştıkça, o Fransız sistemi, merkezîyetçi ulus devlet anlayışı zaman içerisinde Osmanlı tarafından uygulandı. Bu bölgedeki asıl rahatsızlıkların sebebi oldu. Bunlar bir bir ortadan kaldırıldı ama Osmanlı bunları ortadan kaldırırken camları kırmamaya da özen gösterdi aslında. Diyelim bunları sürgün etti. Bedirhan Paşa ve Haker Beyi Nurullah Bey, o da Cüneyt Zapsu'nun büyük dedesi. Onlar Girit'e gönderildikten sonra, bir kıs-

mı da Edirne'ye gönderildi. Mesela Edirne mezarlığında hala o Kürt beylerinin mezarları durur. 20 civarında mezar vardır. Kürdistan memleketinden, Diyarbakır memleketinden bilmem kim diye yazar.

Erdoğan: Cumhuriyet dönemine geldiğimizde?

Yüksel: Şimdi bu aileler bertaraf edildikten sonra bunların yerini, yeni ortaya çıkan Nakşi ve Halidi aileler aldı. Bu beylerin otoritesinin yerini Nakşi şeyhleri aldı. Çünkü Osmanlı'nın merkezden atadığı valiler veya kaymakamlar o bölgeye yabancı insanlardı. O bölgede otoriteyi tesis etme imkanı bulamadılar. Merkezden gönderilenler, mesela Diyarbakır Valisi Hayrettin Paşa. Zaten orayı daha önceden yerel beyler idare ediyor. Onların tepesine Van'da ve Diyarbakır'da iki tane beylerbeyi gönderiliyor. Van Beylerbeyliği, Diyarbakır Beylerbeyliği gibi. Kürdistan iki bölgeden ibaretti. Van Beylerbeyi mutlaka ya Boşnak olur veya Arnavut olurdu. Şimdi Osmanlı bu valileri falan atarken genellikle Arnavut ve Boşnak valileri atamaya özen gösterdi.

Erdoğan: Şu anda bu yapılanmalar çözüldü mü hocam, yoksa devam ediyor mu?

Yüksel: Şimdi tam da ona geleceğim, Nakşi aileleri o beylerin yerini aldı. Nakşibendi şeyhleri hem siyasi, hem manevi hem de dini ilmi otorite oldu. Ulema da onlardandı çünkü. Dolayısıyla Nakşibendi şeyhleri orada tam bir hakimiyet tesis ettiler.

Akyürekli: Müfid Bey, idari olarak Hamidiye alaylarından mütebakiye kalan birlikler Halidi'ye ekolü şeyhleriyle olan akrabalık bağlarıyla, ifade ettiğiniz beylerin yerine idari bir otorite kurdu diyebilir miyiz?

Yüksel: Yok o çok sonra oldu. Onun sebebi şu; şimdi bir Nakşibendi şeyhi 15-20 bin civarında kendi müritlerinden silahlı milis toplayabiliyordu. Şeyh Ubeydullah olayı bunun en önemli örneklerinden bir tanesiydi. 93 Harbi'nde bunlar savaşa katılıyorlardı. Mesela Süleymaniyeli Şeyh Ahmet 3 bin kişilik müritler ordusuyla 1853-1856 Kırım Savaşında Kars cephesinde savaşa katılıyor. Sonra geliyor İstanbul'a 1859'da o ünlü Kuleli Vakası'nın baş aktörü. Darbe planlıyor. Ve yargılanıyor, sürgün ediliyor falan filan bir sürü hikayesi var bunun. Ondan sonra Şeyh Ubeydullah Osmanlı-Rus harbine katılıyor, orada yaralı kalıyor. Daha sonra 1880'de İran'a karşı ayaklanıyor. Osmanlı'ya karşı ayaklanması yok.

Erdoğan: Hocam, şu andaki yapılanmaya gelelim...

Yüksel: Bir Nakşibendi şeyhi olarak 20 bin kişilik silahlı milis toplayabiliyor. Tarikat icazetleri veriyor, hatta ilim icazetnameleri veriyor, çünkü medresede hoca aynı zamanda. Yani Bediüzzaman Sadi Nursi'nin ilim icazeti Şeyh Ubeydullah'a gidiyor... Şimdi, dolayısıyla böyle bir yapı var. Bu yapı, Şeyh Said olayında artık zirvedeydi. Şeyh Said de Mevlana Halid'iyle akrabalığı olan Septioğulları'nın torunuydu işte. Böyle güçlü aileler. Yani aristokrasi Nakşibendi şeyhlerinin eline geçti. Ve böyle güçlenerek 1925'ten itibaren bunların beli kırılmaya çalışıldı. Takrir-i Sükûn falan, jandarma baskısı, sürgünler vs. derken 1950'li yıllara gelindiğinde bunlar büyük oranda zayıflatıldı. 1950'li yıllardan sonra ise bunların çocukları, torunları, yeğenleri milletvekili, mebus falan yapıldı. Ve bu aileler defolu falan hale gelmeye başladılar. Hayat tarzları değişmeye başladı ve çürüdüler kendi içlerinde. Doğru dürüst ne tarikatları kaldı, ne medreseleri kaldı.

Erdoğan: Batı'da örgütlü olan İslami cemaatler...

Yüksel: Türkiye'nin batısında bulunan örgütlü cemaatler 1950'li yıllara kadar başlarını kaldıramadılar. 1950'den sonraki süreçte de devletin daha önceki o ağır baskısından kurtulmak için devlet içerisinde bir meşruiyet aramaya başladılar kendilerine. Ne yaptılar, Necip Fazıl gibi bak biz de Türklüğü savunuyoruz ve Türklük İslam'la olur falan demeye başladılar. Şimdi Necip Fazıl Allah rahmet eylesin. Benim şeyhim ve karım Kürt derdi. Şeyhi Abdülhakim Arvasi, eşi de rahmetli Neslihan Hanım, Kürt beylerinden Babanzadeler'dendi. Ama Türk'ün ruh kökü veya Türkçü denilebilecek bir çizgi takip ettiler. O dönemde yavaş yavaş bu, işte Eşref Edip'te de var. Halbuki Eşref Edip, 1920'li yılların başlarında Kürdistan yayınları yapıyordu. Sebülürreşad'da ve Sırat-ı Müstakim'den önce. Eşref Edip'te de bu devletin o ağır baskısı karşısında kendisine bir meşruiyet aramaya yönelik bir çabaydı. Fakat 1960'tan sonra bunu iyice içselleştirdiler. Milliyetçi ve muhafazakâr bir çizgiye kaydı dini hareketler, dini cemaatler. Oysa ki, bu dini cemaatlerin bir ikisi hariç hepsi de Kürt kökenliydi. İşte Nurcular Bediüzzaman'a dayanıyor, Işıkcılar vs. Abdülhakim Arvasi'ye dayanıyor. İskenderpaşa, Erenköy hepsi Mevlana Halid'e dayanıyor. Kürtlere dayanıyor yani. Bu işlerin temeli Halid'den geliyor, Mevlana Halid de bir Kürt.

Erdoğan: Kürt halk kesiminde nasıl karşılanıyor?

Yüksel: Burada aslında bir kırılma oldu tam o dönemde. Şimdi Kürt halk kit-

lelerinde milliyetçilik düşünceleri uzun zaman yer bulmadı. Kürt halk kitleleri de kendi Kürtlüklerini gizlediler, hatta 'Kürdüm' diyene, 'Kürtçü komünist' diyen de gene Kürtlerdi. Hatta Milli Türk Talebe Birliğinde Türk'ten veya bir Karadenizliden daha fazla Kürt vardı.

Akyürekli: Kürtçü olmamak için gidip Türkçü olan Kürtler vardı.

Yüksel: Özellikle Erzurum, Elazığ, Bingöl hattındaki Kürtlerde bir hayli MHP sempatisi vardır. Şimdi burada tabii çok dışlayıcı bir şey oldu. Biz uzun zaman kendimizi ifade edemiyorduk. Biz Kürt'tük, anadilimiz Kürtçe ama Kürt'üm diyene komünist diyorduk. Neden, 1960'lı yıllardan itibaren komünizm Kürtler arasında yer bulmaya başladı. Bunun sebebine gelince, 1920'li yıllarda Kürt hareketinin bütün öncüleri din adamlarıydı. Türkiye'de de öyleydi, Irak'ta da. Kürtlerin önderlerinin hepsi din adamı. Örnek, Şeyh Ahmet Berzenci Irak'ta, Suriye'de Hamleviler Nakşibendi Şeyhleri, Türkiye'de Bediüzzaman Said Nursi, Abdülhakim Arvasi, Miyeri Efendi, Bediüzzaman'dan sonra Mehmet Şefik Arasi, Kürt Teali Cemiyetinin önemli adamlarından. Kürt Teali Cemiyetini kuran kim, Seyyid Abdül Hadi kim, hem tarikat şeyhi, Mevlana Halid'in halifesinin torunu.

Kürt halk kitleleri de kendi Kürtlüklerini gizlediler, hatta 'Kürdüm' diyene, 'Kürtçü komünist' diyen de gene Kürtlerdi. Hatta Milli Türk Talebe Birliğinde Türk'ten veya bir Karadenizliden daha fazla Kürt vardı.

Erdoğan: Ama 1950'li yıllardan sonra bu dini liderler değişti?

Yüksel: Bu dini liderler tek parti döneminde hırpalandı, sürgün edildi, idam edildi vs. Seyyid Abdülkadir ve bir oğlu idam edildi, bir oğlu kaçtı. Torunları falan darmadağın oldu. Daha sonra devlet bunların torunlarından da devşirdi. Seyyid Abdülkadir'in torunlarından Hıdır Geylan, Sümerbank Genel Müdürü olarak emekli oldu. Adam böyle seküler falan bir adamdı. En son 1946'da Molla Mustafa Barzani ve bir de Kadı Muhammed, Mahabadlı. İkisi, Mahabad'da bir hükümet kurma denemesine giriştiler. Şimdi birisi Molla Kadiri ve Nakşi Şeyhi'nin oğlu Molla Mustafa Barzani. Dedesi de Şeyh Abdüsselam Nakşi'dir. Ailelerin fotoğraflarını çekiyoruz burada. O molla, öteki ise Mahabad Şafii kadısı. Bu ikisi böyle bir deneme yapıyorlar. İlk önce Ruslara falan güveniyorlar, sonra Ruslar bunları satıyor. İran şahı giriyor oraları tarumar ediyor. Kadı Mu-

hammedi idam ediyor, Molla Mustafa Barzani kaçıyor. Sığınacak yer bulamıyor, Sovyetler kucak açıyor. Satan Sovyetler ama kucak açan da Sovyetler. 11 yıl kalıyor Sovyetler Birliği'nde. Kendisi Komünist olmuyor zaten namazında orucunda bir adam. Ama bu ilişki ve hareket Sovyetlerin Kürt siyasi hareketinin içerisine sızmasının aracı oldu. Molla Mustafa Barzani'nin dönmesi özellikle 1962-63'ten sonra Sovyetlerin Amerikan karşıtı hareketlerde etkin olduğu döneme denk geliyor. Bütün gerilla hareketleri Sovyet yanlısı hale gelmişti. Filistin hareketi bile, 1970 yılında komünizm diyordu. Türkiye'den Mahir Çayan olsun, Cengiz Çandar olsun, Faik Bulut olsun.. bilmem kimler nereye gittiler savaşmaya; Filistin'e, Maocular falan gidiyordu. Dolayısıyla bütün bu hareketler Marksist bir çizgi izledi. Bu kitlelerde etkin değildi, siyasal hareketler üzerinde etkindi. Kürt kimliğini vurgulayan aynı zamanda Lenin ve Marks demeye başladı. Bunlara bir kısım mollalar da katıldı. Bunun en önemli örneği olan Molla Şeyhmus, büyük bir alimin yanında yetişmişti. Sonradan işte bu Kürt milliyetçiliğine teveccüh etti, 50-60'lı yıllardan itibaren ise Marksist çizgiyi takip etmeye başladı. 'Lenin Şafağı' adlı kitap yazdı.

Erdoğan: Kuvvetli ailelerle de ilişkili şekilde ilerliyor yani.

Yüksel: Evet, bu gidiyor, mesela Molla Şeyhmus bir yere gittiği zaman oranın şeyhi veya mollası diyordu ki, senin akiden bozuk olmasa seni mihraba geçiririm. İlminden dolayı, ama Molla Şeyhmus Leninist oldu. Bu gelinen noktadan sonra bu gittikçe artmaya başladı. 1980'lere kadar bu hareket büyük Kürt kitlelerinde yer bulamadı aslında.

Erdoğan: Şimdi bu noktada Mahmut Hocama dönmek istiyorum. Marksist kökenli bu hareket Kürt halkını nasıl temsil ediyor?

Akyürekli: Şimdi sizin sorunuza cevap verirken, Müfid Bey'in anlattıklarına katkı olsun diye bir iki noktaya da değinmek istiyorum; bir kere Kürtlerde milliyetçilik fikri eğer sosyolojik bir vaka ise, bu sosyolojik süreçte milletler zamanı, uluslar zamanı varsa Kürtlerde de bu zaman biraz geç de olsa tezahür etti. Milliyetçiliğin arkasındaki bu sosyolojik gerçeği de tespit ederek gitmek lazım.

Erdoğan: Gecikmiş modernleşme diyebiliriz?

Akyürekli: Diyebiliriz. Kürt modernleşmesinin yeni ayağı. İkincisi, mesele burada; Marksist Kürtler veyahut da Marksizm'le Kürtçülük veya Kürt milliyet-

çiliği veya Kürt ulusalcılığı nasıl bir araya geldi; ona Cumhuriyet döneminde bakmak lazım. Belki onu Dersim örneğinden daha iyi anlayabiliriz. Özellikle 1925'ten sonra ret, inkâr ve asimilasyon politikaları başladığı zaman bu politikaların doğası itibariyle Müfit Bey'in de söylediği gibi medreselerin etkisi kırdı. İslam da onların İslam'ı, onların yarattığı, onların çizdiği sınırlar dâhilinde bir İslam. Ne kadar İslam olduğu da tartışılır, ama o kavramlar içinde. Tabi dayatılınca bir reaksiyon vakası olarak ortaya çıktı Kürt milliyetçiliği. Bu dönemde, 1968'den sonra Sol'un bünyeye getirdiği yeni bir kavram vardı; bugün eşitlik diyoruz ama Osmanlıca karşılığı olan müsavatchılık daha uygun bir kavram. Şimdi bu kavramla birlikte Kürtler de oradan istifade etmek istediler. Cumhuriyetin getirdiği o baskı ve zulümden, her ne kadar 1946'da Demokrat Parti bir yumuşama getirmişse de, o baskı yeteri kadar bitmediği için, çok rahat olunmadığı için, kendilerine yeni bir arayış, o eşit kalıp içinde, eşit vatandaş olmak, aynı insan olmak düşüncesiyle Marksizm de Kürtler içinde bir umut olduğunu da söylemek lazım. Bu dil Kürt kimliğinin yeniden inşasını ve Kürtlerin kendilerini kendi kimlikleri üzerinden dilleriyle, kültürleriyle ifade etmesi demektir. 1968'de Marksizm'in getirdiği açılımın böyle de bir tarafı var. Çünkü demin Müfit Bey'de söyledi, ben de 1968'den beri bu hareketlerin içindeyim; Türk-İslam Sentezi bağlamında ortaya çıkan, Necip Fazıl başta olmak üzere, zaman zaman başka çizgilerde ortaya çıkan bir Türk-İslam Sentezi görüşü içerisinde Kürtler kendilerini inançlarıyla beraber kendilerine çok yakın bulsalar da, kendilerini o hareketin içinde göremediler. Çünkü orada Türk kelimesi ve Türk olmak esas özellikti.

Erdoğan: 1980'lerden sonra değil mi bu Türk-İslam Sentezi fikri?

Akyürekli: Hayır 1970'lerden sonra, 1973'lerden sonra altyapısı başladı. Kürtlerin varlığı bu sentezde inkâr edilmiyordu ancak Kürtler bu harekette yine öteki olarak buldu. Bir halkın varlığını kabul ediyor, bir Kürt halkı var, halkın kendi kaderini tayin hakkı olduğunu kabul eden başka bir grup vardı. Bu grup yani Kürt siyasi hareketleri, özellikle Cumhuriyet döneminde okumuş, yazmış

Kürtlerde milliyetçilik fikri eğer sosyolojik bir vaka ise, bu sosyolojik süreçte milletler zamanı, uluslar zamanı varsa Kürtlerde de bu zaman biraz geç de olsa tezahür etti.

diye tabir edeceğimiz üniversiteli Kürt gençleri arasında yavaş yavaş şekil buldu. Fakat en sert şekli Alevi Kürtler arasında görüldü. Alevi Kürt gençliğinin %95'i itibariyle hepsi Marksist oldu. Çünkü onların serüveni daha başkaydı.

Yüksel: Yani Alevi Kürt genci mutlaka Marksist oluyordu, böyle bir kabul...

Akyürekli: Onun da sebebi şuydu; Alevi Kürt Osmanlı'da kendini ezilmiş gördü. Yani kendini ifade edemedi. Alevi Kürt 'cem' denilen o ritüelini yaparken kapıya bekçi koyuyordu. Şu anda bile halen modern dünyadaki cem evlerinde halen o bekçi var. Osmanlı korkusunda konulan o bekçi ibadetin bir parçası olmuş. Ritüelin parçası haline gelmiş, böyle bir hal yaşadılar. Arkasından Cumhuriyet onlar için ümit oldu, yani Aleviler Kemalizm'i sevdiler, niye biliyor musunuz; Cumhuriyet onlara laiklik getiriyordu. Yani Sünni ile aynı noktaya gelecekti. O da olmadı. 1937-38'de Dersim'de Cumhuriyetin postası ezdi geçti. Yavuz'dan daha beter kıyım yaşandı. Bu sefer yeni bir ümit, neydi bu ümit Marksizm idi çünkü orada eşitlik vardı. Onun için Alevi Kürtlerin yüzde 95'i 1968'den sonra solun içinde yer alması, diğer gruplarla akrabalık ilişkisi vardı, kültürel ilişki var, hemşerilik ilişkisi vardı. Ve o tarafta da Kürt gençliğini bu tarafa sevk etti. Bu arada 1970'lerde Türkiye'de Marksist hareket güçlendi. Çünkü biz o dönemin gençliğiyiz. O dönemde Marksizm'in yıkılması da lazımdı. Türkiye'de tehlikeli bir şeydi. Ben bugün, acaba Türk Marksizm'ini bölmek için bir Kürt Marksizm'i uygun olur diyen bir devlet akıllı var mı diye düşünüyorum ve sorguluyorum. Bir zihnimdeki başka önemli soruysa; eğer Kürt hadisesi, hareketi İslamcı bir düşünce üzerinden inşa edilseydi bugün Türkiye bölünmüş olmaz mıydı? Çünkü 2000'li yıllara kadar Türkiye'deki sert cumhuriyetin o Kemalist dayatması Kürtleri İslami düşüncenin etrafına daha rahat toplayabilirdi. Çünkü mütedeyyin ve inançlı bir toplum Kürtler. Belki doğması muhtemel ayrılıkçı bir Kürt hareketini Marksizm'in üzerine inşa ederek belki de şu tasarlandı veya planlandı; Kürtler kolay kolay Marksist olmazlar, inançlı bir halk. Ve dolayısıyla bu hareket kadük kalır. Bütün bunlara rağmen, yani her ne amaçla olursa olsun, ne planlanmış olursa olsun Kürt gençliği içinde Marksizm kendini daha kolay ifade edebilecek bir saha yarattı.

Yüksel: Kürtler yeniden kendini üretti. Hala sosyalist Kürt gençleri G. Politzer okuyor.

Akyürekli: Şimdi tabi bir taraftan birileri seni kabul etmiyor, öteki kabul edi-

yorsun kendini. Bir tarafta seni kabul eden bir kesim var. Namaz kılan Marksist gençler tanıyoruz biz.

Yüksel: Şu anda Erbil’de Komünist Partisi başkanı namaz kılıyor.

Akyürekli: Kürt Marksizm’i dünyadaki diğer Marksist hareketlerden çok farklı bir noktada. Aynı Kürt feodalizmi gibi. Burada meseleye ideolojik olarak bakılmıyor, biraz daha idari sisteme karşı kendini ifade etme noktasında yeniden oturup tartışılması lazım. Ki zaten Abdullah Öcalan da bunu tartışıyor. Bakın çok enteresan, kendine göre bir idari sistem geliştiriyor. Kanton meselesi tam da Abdullah Öcalan’ın Marksizm’e getirdiği yeni bir yorumdur. Ve Kürtler üzerinde kantonlarla yeni bir idari sistem inşa etme fikri. Buna da yeni Marksizm diyebiliriz. İnşa edecek ve bunun numunesi Kürtler olacak, Kürdistan olacak. Kürtler üzerinde inşa ettiği bu modeli dünyaya sunacak, takdim edecek. Eğer benimsenirse, kantonlar şeklinde dünyayı idare edecek. Daha sonra büyük sınırlar kalkacak ve o evrensel sınırlar kalkınca nihayet o proleterya hakimiyeti dediğimiz Marksizm’in hayali olan o ütopya gerçekleşecek. Bu da yeni bir versiyon. Abdullah Öcalan’ın içeride dururken ürettiği yeni bir fikir; kanton fikri. Yeni dönemde şu geçtiğimiz 3-4 yıldır Kürt entelektüelleri bir şey tartışmaya başladılar; acaba bir müflisten bir tüccar doğar mı? Marksizm dünyada iflas etti 1987’den sonra, Kürtler de senelerdir muvaffak olamadılar. Yani Selahaddin Eyyubi’den beri, gerçi ırkçılık noktasında değil ama bir Kürt lider, büyük bir devlet kuramadı. Bunun da verdiği büyük bir psikolojik sıkıntı var. Şimdi dolayısıyla Kürtlerin bu idaredeki başarısızlığı çok dindar olmalarından kaynaklanıyor. Onun da sebepleri var. İslam’a sorunsuz, amasız, lakinsiz biat etmelerinden dolayı. Yani düşünün, gidiyor adam bir anda bir beylik kuruyor, ama Sultan Abdülhamid’e bağlılığını beyan ediyor. Kürt Teali Cemiyeti bu yüzden dağılıyor. Bir kısmı diyor ki, müstakil Kürdistan Devleti kuralım. Osmanlı devleti dağılmış gidiyor 1918’lerde. Bir kısmı da hayır diyor. Bakın, devlet dağılmış gitmiş, devletin içerisindeki Türk subaylar İttihat Terakkiciler yeni bir devlet kurma peşinde. Ama Kürtler diyor ki hayır, biz bir devlet kuracaksak, hilafete bağlı olmalı. Özerk olmalı, ama bağımsız olmamalı. Bakın, Kürtlerde durum böyle. Şimdi bakın bunun sebebi Osmanlı ailesi değil, bunun sebebi inançları. Yani iman esaslı bir hayat yaşadıkları için. Neticede bu Müfit Bey’in söylediği Halidi ekolün etkisi burada, bu toplumu böyle dindar bir toplum olarak hazırlamış. Dolayısıyla bu dindar toplum her ne şekilde olursa

olsun bugün kendi kimliğiyle, kendi kişiliğiyle yeni bir alan araştırdı. Bu İslamcı gelenekten gelen, Türkiye’de siyasal İslamcı gruplar veya sağ tabir edeceğimiz gruplar arasında kendilerine yer bulamayınca solda yer buldular ve oraya gittiler. Şimdi Kürtler idari olarak zayıf bir toplum, daha modernleşmesi tamamlanmamış. Kendi içlerinde daha bir ittifak sağlanmamış. Tarihi idari tecrübeleri yeteri kadar yok. Diğer tarafta iflas etmiş bir Marksizm var. Şimdi ikisi bir arada yeni bir arayış içerisinde. Birbirine güç vererek ilerliyor; bir tarafta Marksizm Kürtler üzerinde yeni bir model inşa etmeye çalışıyor, Kürtler de hala 1970’lerde kalan

Kürtlerin bu idaredeki başarısızlığı çok dindar olmalarından kaynaklanıyor. Onun da sebepleri var. İslam’a sornsuz, amasız, lakinsiz biat etmelerinden dolayı.

o halkların kendi bağımsızlıklarını kazanma hakkı düşüncesini bir ümit olarak koruyor. Bu ikisi bir araya gelince Kürtler Marksizm’le böyle ortak bir koalisyonun içerisinde bulunuyorlar, bulunmak zorundalar. Fakat geline bu noktada başka bir safha, şimdi Kürt ulusalcılığı ortaya çıktı, biraz seküler ama biraz daha ileri Marksist çizgide. Bu da Kürt ulusalcılığının modelini ortaya çıkardığı zaman şunu görüyoruz; Kürt ulusalcılığı aslında biraz da Türk ulusalcılığını da modellemiş. Her ne kadar o

bir tık fazla Marksist olsa da. Mesela bir örgüt var, bu örgütün eğitim dili Kürtçe değil. PKK’nin dili Kürtçe değil, Türkçe.

Bugün yani Kemalizm’in bir başka versiyonunu görüyoruz bu siyasi Kürt hareketinin içerisinde. Bir de işin bu tarafı var, Kürt ulusalcılığı doğmaya başlıyor. Sanıldığı gibi öyle çok da masum, temiz, işte Kürtlerin sadece bağımsızlığı hedeflenmiş bir mesele değil.

Erdoğan: Hocam, şimdi bu hareket her ne kadar Marksist kökene ya da silahlı mücadeleye yaslansa da, taşıdığı söylem biraz da küresel başka etkiler sebebiyle liberal bir çizgiye doğru eviriliyor. Özellikle bunu çözüm sürecinde çok net gördük. Yani hem devlet hem de örgüt açısından baktığımızda liberal özgürlükleri savunan ve bu liberal zeminde yürüyen bir çözüm süreci yaşandı. Siz bunu bölgedeki milliyetçi ayrışma açısından liberal zeminde üretilen özgürlük anlayışını ne kadar mümkün görüyorsunuz? Hem devlet tarafından, hem örgüt tarafından üretilen bu söylemin imkanı nedir?

Tekin: Şimdi öncelikle arkadaşlarımızın da konuştuklarından yola çıkarak as-

lında şöyle bir geçmişe dönük okuma da yapmak mümkün. Biz ulusçuluğu biraz etnik merkezli olarak konuşuyoruz ama bunun biraz daha üst meselesi klasik dini anlayışın değişmesi, İslam'ın modernleşmesi ile ilgili bir şey. Türkiye Cumhuriyeti kurulurken İslam mevcut olarak bu mantaliteye ne kadar uyuyorsa veya hangi boyutta ne kadar uyuyorsa, o oranlarda oluşturulmuş bir bileşimden bahsediyoruz aslında bir yönüyle. Bu da neyi gösteriyor; Müfit Bey uzun uzun sıraladı hep şeyh ailelerinin dönüşümü meselesi gerçekte bir etnik olarak karşıt bir perspektif geliştirmekten ziyade ona hayatîyet kazandıran dini anlayışı dönüştürmeyi hedeflemiş. Yani hedeflenen şey buydu. Çünkü çerçeveden baktığımızda aslında, biz tabi bugün bu ulusçuluk dilinin sadece bugünkü Kürt meselesi olduğu için onun üzerinde konuşuyoruz ama benzer bir biçimde Türkiye sınırları içerisinde herkeste bu dilin yaygınlaştığını görüyoruz. İkincisi başka bir problem; biz aslında aramızdaki o birleştirici dil, İslam'ın o dilini kaybetmiş bulunuyoruz. Hangi taraf olursa olsun kaybetmiş bulunuyoruz, sorunlardan bir tanesi bu. İkincisi, solu söylediğimiz zaman, solun da benim en fazla dikkatimi çeken şeylerden bir tanesi; Alevi, Kürt, feminist.. ikincil kimliklere hep ilgisi var. Bu İslam'ın hani böyle eklektik bir hale gelebilme süreci, bir bünyede bir arada durabilmesi, biraz önce konuştuğumuz ne olsa gider zihniyetinin, postmodern zihniyetin de etkilerindedir. Şimdi böyle bir dönemi de yaşıyoruz bir yandan. Asıl konuya gelecek olursak benim şahsi kanaatim bu meseleyi ne sol üzerinden, ne de aslında liberal meseleler üzerinden konuşabiliriz. Hatta ben meselenin PKK veya HDP kanadının daha anarşist bir dil üzerinden konuştuğu kanaatindeyim. Yani liberal bir dil kullanıyor gibi görünüyor ama Batı'nın bu kropotkin gibi felsefi anarşistlerin söylemleriyle, kantonlara ayrılma, aşağıdaki yerel bölgeden yukarıya doğru yönetimlerin oluşturulması, hiyerarşilerin ve otoritelerin bitmesi gibi.. buradan anlıyorum. İkincisi, Müfit Bey de önemli bir cümle söyledi, doğrusu ben de gençleri öyle hayal ediyorum, hayal ediyorum derken bu benim ideal bir hayalim değil ama öyle olduğunu düşünüyorum; işte Politzer'in Felsefenin Başlangıç İlkeleri'ni okuyarak başlıyorsunuz ve ister istemez materyalist bir dille kendinize bir yer aramaya başlıyorsunuz. Şimdi bugün gelinen noktada bunun neden yeterli olmadığı ile ilgili görüşümü söyleyeyim; İslam, önce o cümlemi tekrar edeyim; İslam bir imkanı teşkil ediyor ama bunu nasıl mümkünce dönüştüreceğiz bu önemli bir şey. Çünkü yaş bakımından söylediğimizde Kürt gençleriyle Kürt yaşlıları arasında belli

bir dil farkı var. Mesela ben Diyarbakır'da da çalıştım. Diyarbakır'da belli bir yaş grubuyla Ulu Cami'nin içerisinde belli bir dille geçmişin belli derinliklerine giden şeyler üzerinde konuşabilirsiniz. Ama Kürt gençleri aynı dili bu anlamda taşımıyorlar. Burada böyle bir farklılaşma oluşmuş gibi görünüyor.

Yüksel: Hatta Türkçe konuşurken bile yaşlılar, eski Türkçe kelimeleri gayet güzel konuşuyorlar, gençler ise fazlasıyla 'Öz Türkçeci'. Solun verdiği o etkiyle. Hatta bazıları bunlara "yahu siz Türk milliyetçisi misiniz ki 'Öz Türkçe' kullanmaya bu kadar gayret ediyorsunuz" diyorlar.

Erdoğan: İronik bir durum.

Tekin: Diğer yandan devletin çözüm sürecinde şöyle bir hatası oldu bence, devlet sadece PKK'yi muhatap aldı. Devlet aslında oradaki temel, kültürel, sosyal dinamikleri de farklı biçimde muhatap almalıydı. Mesela 'melle'ler bunlardan bir tanesi olmalıydı. Ne bileyim, oradaki aşiret liderleri bunlardan bir tanesi olmalıydı. Yani buna benzer toplumun temel dinamiklerini orada muhatap alması gerekiyordu. Fakat bununla birlikte şunu da söylememiz lazım; medreseler çok önemli olmakla birlikte bugün şeyh ve mellelerin bu gençlerin dili ve gençlerin temel zihniyetleri karşısında yeterli olduğu kanaatinde de değilim. Yani benim şahsi kanaatimce bu genç arkadaşlar melleleri aha hurafeci bir din anlayışının temsilcileri olarak görüyorlar. Yani onlar klasik Arapça üzerinden işte Fıkıh, Hadis bir çok ilimleri okuyorlar..

Akyürekli: Ama Envarül Aşikin, Ahmediye üzerinden din anlatırsanız sonuç böyle olur.

Tekin: Böyle oluyor yani. Bugünkü medreselerin eksiklerinden bir tanesi şu; modern dünya ile temasları yok. Yani şeyi dönüştürdüğünüz zaman küreselleşmeyi onunla konuşamıyorsunuz.

Yüksel: Böyle bir şey de bekleyemezsiniz. PKK milliyetçi bilmem ne çağa hitap ediyor. Orada 70'li-80'li yıllardan itibaren İslamcı hareketler de örgütlendi. İslami gruplar kitabevleri çevresinde ciddi olarak kümelendi ve örgütlendiler. Bunlar kitabevleri cemaatleri dediğimiz, grupları dediğimiz cemaatler, gruplardı. 1985-86'larda İslami kitabevlerinin potansiyeli PKK'nin on katıydı. Fakat problem şuydu; bunların dili ve söylemleri erimeye mâhkum oldu.

Erdoğan: Neden?

Yüksel: Çünkü halkın dili ile kavga ettiler. Radikal siyasi İslamcı gruplar halkın dini ile barışmadılar. Çünkü Harici ve Selefi idiler. Seyyid Kutup'un Mekte dönemi metaforu insanları harici ve tekfirli yapıyor, bu açık. Mevdudi'nin Dört Terim kitabı tekfirciliğin manifestosu.

Akyürekli: Kitapçılarının da etrafında bu kitaplar öğretim hatta seminer konusuydu.

Yüksel: İşte problem buydu. Bu kitaplarla, özellikle bu iki eserin etkisi, Mevdudi ve Seyyid Kutup, Hasan El-Benna, Said Havva üçgeninde-dörtgeninde dönen, oradan gelen literatür ve İran devriminin etkisi de tabii orada etkili oldu. Halkın dinine yabancıydı.

Erdoğan: Yeni bir din dili oluşamadı mı diyorsunuz?

Yüksel: Halkın dini ile kavga eden, bütün geçmişini yok sayan, oranın Abbasiler döneminden beri şekillenen bütün dini yapı ve hayatını, tarihini, birikimini cahili ve şirk parantezinde yok sayan bir İslamcı anlayışın beş altı seneden fazla tutunabilme şansı yoktu.

Tekin: Bence bu sadece oraya mahsus bir şey değil. Türkiye'de bizim tercüme İslam diyebileceğimiz, aşağıdan buranın şartlarına uygun İslami üretim yapmadığınız için, dışarıdan tercümeyle getirdiğiniz bir algılayış, bu sadece doğuyu değil, batıyı da etkileyen bir İslam anlayıştı. Bu genel anlamda medreselerin değil, ilahiyat eğitiminin yeterliliği veya yetersizliği ile ilgili de bir mesele.

Yüksel: Türkiye'de ilahiyat tecrübesi din eğitimi anlamında son derece başarısız bir tecrübe.

Tekin: Şimdi şöyle, kendine göre başarıları, başarısızlıkları var. Ama kast ettiğim şöyle bir şey; melle ve şeyh olarak herhangi bir dili tutturamadığınız andan itibaren gerisinde kalacaksınız. O artık sizi ciddiye de almayacak, bir dünya görüşü veya bir kanaat lideri olarak sizin fikrinizi de sormayacak. Bunun buradaki yansıması da şu; ilahiyatın aslında müfredat olarak yetersizliği, felsefeyle ilgisi, modern dünya, çağdaş sorunlar vs. İşte bugün gençliğin devasa bir sorunu var, bu

Diğer yandan devletin çözüm sürecinde şöyle bir hatası oldu bence, devlet sadece PKK'yi muhatap aldı. Devlet aslında oradaki temel, kültürel, sosyal dinamikleri de farklı biçimde muhatap almalıydı.

devasa sorunu ilahiyatın dili içerisinde halledebilir miyiz meselesi, bu konunun aslında başka bir uzantısıdır. O anlamda söylüyorum. Tabi bunun dışında İslam'ın genel anlamda bu dile, hem ben kendi öğrencilerim üzerinden, hem tanıdıklarım üzerinden baktığım zaman; İslam da aslında bu dil üzerinden yeniden anlam kazanmaya başlıyor. Bizim hani Güneydoğu'da baktığımız zaman, bir melle veya şeyh sarığını sarmış, cübbesini giymiş bir insan olarak nasıl gider de Marksist bir kafayı veya şunu bunu takip edebilir diye soruyoruz. İşte bu sorunun cevabı aslında onunla uyum içerisinde giden, dinin de tamamen hani biraz daha uhrevi, ne bileyim biraz daha kendi bilişsel dünyasında algılayabileceği, ibadetlerle bağlantılı bir şey. Ama Marksizm'i de siyaset, kendisini ifade edebileceği bir kanal olarak görüyor.

Radikal siyasal İslamcı gruplar halkın dini ile barışmadılar.

Çünkü Harici ve Selefi idiler.

Seyyid Kutup'un Mekke dönemi metaforu insanları harici ve tekfirci yapıyor, bu açık.

Mevdudi'nin Dört Terim kitabı tekfirciliğin manifestosu.

Yüksel: Burada kavmiyet ön plana çıktığı için din arka planda kalıyor molla için. Ama o molla için bir ideal olmaktan çıkıyor. Kendi geleneğinden gelen böyle bir süs olarak kalıyor. Zaman içerisinde tam Marksist olanlar da var yani. İnkarcı olan da var.

Tekin: Yani bu yeni oluşmuş bu dile, bir şekilde İslam'ı bu dil içerisinde yorumlamaya başlıyorsunuz. Bu dil de zaten bugünkü dünya için çok da yeterli değil. Genel anlamda baktığımız zaman.

Şimdi diğer yandan İslamcılığın buradaki durumu ne oldu; İslamcılığın genel anlamda zaten temel başarısızlıklarından bir tanesi yerli olma meselesi. Yerlilik çokça tartışılan bir şeydir. Genel anlamda 1970'li ve 80'li yılları referans olarak söylüyorum, yani mesela annemizin babamızın yaşadığı bir İslam var, bu yaşanan İslam genel anlamda ibadetlerine önem veren, gündelik yaşamlarında ahlaki olmayı öğütleyen bir yaşam biçimi. Ondan sonra siz geliyorsunuz ve diyorsunuz ki, annenizin babanızın bu yaşamını çok idealleştirdiğiniz şeylere uygun bulmuyorsunuz. Derken burada yaptığınız şey biraz önce bahsettiğimiz o tercüme İslam anlayışı üzerinden, etrafla ilişkinizi kesmek, tamamen bugün o selefi diyebileceğimiz şekilde yeniden kendinizi konumlandırmanız söz konusu oluyor.

Yüksel: Ya da ideolojik selefilik.

Tekin: Ya da öyle. Ama bir şekilde ayakları buraya basmayan bir şeydi. Orada

siyasi anlamda mesela Güneydoğu’da zamanında Refah Partisi az çok bir temsil imkanı bulabildi kendisine. Bu temsil kabiliyetinin sebeplerinden bir tanesi de aslında Refah Partisinin aynı zamanda aslında o dönemde de aslında merkezin dışında “ötekisini” temsil ediyor oluşuydu.

Erdoğan: Ak Parti de sanırım o zeminde yükseldi?

Tekin: Ak Parti de ilk yükselişte o zemindeydi. İşte onun merkezine geldikçe karşı taraftan hareketler sekmelere başlıyor. Yani oradan kendini uzaklaştırmak, farklı temsillerle kendilerini ifade etme biçimine doğru dönüşüyor. Tabi şu önemli bir nokta da bu liberal bir dille, seküler bağlamda, temel özgürlükler dediğimiz bir dil üzerinden sağlayabileceği kanaatinde değilim.

Erdoğan: Çözüm süreci bu yüzden mi başarısız gözüküyor, yani karşı tarafta karşılık bulmadığı için mi?

Tekin: Mesela geçen seçimde HDP’nin bir takım seçim stratejileri veya vadelerini okurken bakıyorsunuz hedefi Kürtçü bir hareketin, Kürtlerin temsilcisi olduğunu söyleyen bir hareketin eşcinsellerle, LGBT’lilerle temaslarının veya bunlara yönelik söylemlerinin olduğunu görüyoruz. Söylemlerinin onlarla uyuştuğunu görüyorsunuz.

Erdoğan: Oy artırmalarını buna ve özellikle beyaz Türklerle yakınlaşmalarına bağlıyorlar hocam?

Tekin: Evet, oy artırmaları buna bağlı olmuş olabilir. Ama bunun biraz daha uzun vadede doku uyumsuzluklarını veya bir takım çatışmaları daha net ortaya çıkaracağı kanaatini taşıyorum. Bizim eğer aramızda böyle bir mesele varsa ki önemli oranda bir mesele var. Aramızda derken taraf olarak değil, toplum olarak yaşadığımız bir mesele varsa, bu meseleyi biz yeniden ta tarihin derinliklerine giden ve İslam’ın merkez yerde bulunduğu anlayışlar üzerinden çözeceğiz. Yani bunun bu şekilde dönüştürülmesi gerekiyor.

Akyürekli: Ama hocam orada şöyle bir sıkıntı yok mu, şimdi bakın siz de söylediniz Müfid Bey de. Müfid Bey dedi ki, kitabevleri etrafında bir takım gruplaşmalar oldu. Diğer taraftan siyasette, Erbakan Hoca ile başlayan bir milli görüş hareketi var. Bunların hepsi vakıa, bunların hepsi de karşılık buldu belli dönemlerde. Ama bir süreklilikleri olmadı. Bunun üzerine Türkiye’de İslami hareketlerin hiçbir zaman kendi özeleştirileri olmadı. Niye biz burada kalıcı değiliz? Bir

örnek vereceğim bakın, düne kadar Komünizm ile mücadele çerçevesinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Kürt gençliği zaman zaman MHP'ye kaydı. Bingöl ve Elazığ'da hatta bir dönem Muş'ta MHP'li belediye başkanları vardı. Kürt vilayetlerinde. Antikomünist hareket içerisinde gördü insanlar kendilerini ve işin içine girdiler. Arkasından antikomünist hareketler içerisinde milli görüşe bir evrimle süreci var oradaki sol karşıtı grupların. Oradan sonra da bu kitapçılar etrafında gruplaşmalar var. Ve bunlar arasındaki siyaset, daha doğrusu İslam'ın özelde Doğu Anadolu'da ve genelde Türkiye'de İslam'ın siyasete kullanılmasından sonra diyeceğim. Kusura bakmayın, İslam'ın siyasal olarak kullanılmasından sonra ciddi bir boşluk doğdu. Ve o sıkıntı bakın bugüne kadar geldi. Bugün biz

Halkın dine duyduğu talep, halkın dindar damarını çok iyi bilen Kürt Marksistlerini bile yumuşattı. Yani materyalizmin, tanrıtanımsız bir ideolojinin içinde bile bugün oruç tutan insanların yarattığı yeni bir Marksizm modeli doğdu.

Ortadoğu'da mezhepler üzerindeki kavgadan bahsediyoruz Türkiye'de aynı mezhep mensubu insanlar kavgalı şu anda. Bakın, Fethullah Gülen grubu antikomünist hareketin içindeki, solda olmayan gençleri bloke etti. Refah Partisi ve sonra Nurculuk üzerinden Fethullah Gülen cemaatiydi. Şimdi, arka arkaya o onu, o onu baypas ede ede, şu anda maalesef antikomünist bir hareketi, gençliği bloke edecek hiçbir siyasi güç yok. Ve o kadar meydan boş ki, onun için Marksizm burada kabul görecektir. Ve temsil sahası bulacak. O kadar alan boş ki, şu anda Doğu ve Güneydoğu'da cılız olarak hala ülkücüler var. Türk milliyetçileri cılız. Ne kadar doğruya giderseniz

o kadar bitiyor. Yani gri koyulaşiyor, simsiyah. Hiç kimse yok, ya da bembeyaz. Ama onlara karşılık Bingöl Üniversitesinde 9 bin oy kullanılıyor, 9 bin oyun 8 bin 500 tanesi HDP'ye gidiyor. HDP bir gençlik yaratıyor orada kendine. Ama nasıl bir gençlik yaratıyor; Marksizm yumuşatılmış, yumuşatılarak sunulmuş yeni bir Marksist anlayış var Doğu'da. Bunu Türkiye'deki siyasal İslamcılar görmüyorlar. Veyahut da diğer gruplar bunu görmüyor. Yumuşatılmış bir Marksizm var. Orucunu da tutarsın, namazını da kılırsın. Ama aynı zamanda sol görüşe.

Yüksel: Ya da İslam diye sadece harici gelenekten gelen ideolojik sefililiği sunuyor. Ya ideolojik sefeli ya laik liberal diyor. Yani o gelenekten gelen İslami yapısını korumuyor. Çünkü İslam denince o dediğim çerçeve, Seyyid Kutup, Mevdudi, Hasan El-Benna vs. dışına çıkmıyor. Onlar dışında Müslüman

tanınmıyor çünkü. Yani ya selefi olursunuz, ya Marksist. Yani İslam'ı bilen bir Bediüzzaman'ı bile tanımıyor.

Tekin: İslam'ın sınırı budur, şunun sınırı budur, şu şöyle davranır, katı sınırları var... Orada Marksizm'in ihtiyacı neyse ona yönelik bir şey sunuyor.

Erdoğan: Devletin sekülerleştirme politikalarının etkisini de görmek zorundayız.

Akyürekli: Şüphesiz devlet eleştirilecek. Devletin İslam üzerindeki, din üzerindeki, din eğitimi üzerindeki tahakkümü, dolayısıyla kontrolsüz gelişen başka İslami cemaatleri oluşturdu. Bu İslam geçer akçe olunca siyasilerin her birisi dine yapıştı. Düne kadar din karşıtı olan gruplar ve siyasi partiler bile neredeyse İslamcı bir hüviyet içerisine girdi. Halkın dine duyduğu talep, halkın dindar daimarını çok iyi bilen Kürt Marksistlerini bile yumuşattı. Yani materyalizmin, tanrıtanıma bir ideolojinin içinde bile bugün oruç tutan insanların yarattığı yeni bir Marksizm modeli doğdu. Bunun üstüne oturup tartışmak lazım.

Erdoğan: Türk-İslam sentezi gibi Marksizm-İslam sentezi...

Akyürekli: Başka bir şey çıktı, burada hepsinin altında devletin günahı da var. Demin çözüm süreci ile ilgili hocam da söyledi, evet devletin bir başka günahı da oydu; bir siyasi grupla çözüm sürecini götürmeye çalıştı. Kanaat önderlerini bırakın, Bingöl'de iyi bir veteriner vardı, inanım o adam 90 yaşına gelinceye kadar ne dese bizim ilçede herkes onun dediğini yapardı. Şu olaya, şu partiye oy ver dese herkes verirdi. Niye biliyor musunuz o insanların ekmeğini o korur, hayvanlarının ilacını o verirdi. Dolayısıyla o sempatiyi sağlamıştı. Bunlar gibi emekli öğretmenler, kanaat önderleri bunlar muhatap alınmadı. Devlet çözüm sürecinde de bunu yapmadı. Sol karşıtı siyasi hareketler, yalnızca İslamcılar değil. Yani İslamcılardan Türk milliyetçiliğine kadar, yani öyle siyah beyaza girmeyelim. Sol karşıtı hiçbir hareket Kürt meselesini özünde idrak ederek, görerek oraya gidemedi. Bir de kendi içinde sol karşıtı hiçbir hareket kendi içinde barışık olmadı şu ana kadar. Ama dikkat edin şu anda Türkiye'deki diğer Marksist gruplar da, Türk solu da Kürt solunun yanında yer aldı. Marksizm Kürtlük çerçevesi içerisinde yeni bir bilinç oluşturdu ve Türkiye'de ilk defa, Türkiye Cumhuriyeti tarihi içerisinde ilk defa Marksistler genel olarak yüzde 13-14 oy aldılar. Bunlar hiçbir zaman yüzde 2,5'den fazla değildi. Bakın bu çok önemli bir mesele. Yani

Marksizm burada kendini yeni bir sunumla sunuyor, yeni bir kıyafetle takdim ediyor kendini ve burada alıcı buluyor. Ama onlara karşı olan grupların halen bir gayreti yok, birbiriyle kavga ediyor.

Tekin: Marksizm CHP ile kazanamadığı zaferi orada kazandı. CHP'yi zaten sol saymadığımız için...

Erdoğan: Her toplantıyı öneri ile bitiriyoruz, bu toplantının önerisini naçizane şöyle özetleyebilirim; burada eğer bir çözüm süreci yürütülecekse, devlet gerçekten kalıcı çözümler peşindeyse şu durumda bölgenin hassasiyetlerini ve geleceğini dikkate almak zorunda. Ve bölgede öne çıkan karakterlerle, unsurlarla iş görmek zorunda.

Akyürekli: Biraz daha ileri götürün onu, belki de her vilayette, her ilde yüz kişilik, iki yüz kişilik istişare konseyleri oluşturulmalı, bunlarla tartışılmalı, bunların temsilcileriyle de Ankara'da yeniden oturup bunu değerlendirmeleri lazım.

Tekin: Çok şey söyledik, madde madde o söylediklerimizden mülhem; devletin kesinlikle oranın kanaat önderlerini, temel dinamiklerini dikkate alması gerekiyor. Orda bu meselelerin halledilebilmesi için 'oradan' kastettiğim aslında sadece Doğu ve Güneydoğu değil. Bugün nüfus anlamında bu şeyler karışık, her yerde dağınık, ama orada daha yoğun olarak bulunuyor. Yapılması gereken önemli şeylerden bir tanesi özellikle İslamcıların, Müslüman olanların gerçekten ayakları yere basan yerli bir İslam anlayışıyla oradaki insanlarla barışması gerekiyor.

Akyürekli: Kendi aralarındaki kavgayı bırakmaları gerekiyor.

Yüksel: İmam-ı Gazali ile barışması lazım İslamcılarının.

Tekin: Birincisi, onlarla kavga ederek bir yere gidemezsiniz. İkincisi, İslamcılarının siyasetin gerisinde kalmış olmaları.

Akyürekli: O konuda size katılmıyorum, Türkiye'de İslamcılar çok çok siyasidirler.

Tekin: Şöyle, siyasi kanat şöyle yapacağız diye bir öneri sunuyor, İslamcı kanat onu takip ediyor. Takip etmek değil, öne geçip aslında öneride bulunur duruma gelmeleri lazım.

Erdoğan: Bunlar da oturumun önerileri olarak kayda geçmiş oldu. Katılımcılarımıza katıldıkları ve düşüncelerini bizimle paylaştıkları için teşekkür ediyorum. Bir sonraki toplantımızda görüşmek üzere inşallah.

Özgeçmişler

Müfid Yüksel

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden 1991'de mezun oldu. Yüksek lisans çalışmalarını yine aynı bölümde yürüttü. 1995-2001 yılları arasında İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde Başkan Danışmanı olarak görev yaptı. Halen serbest araştırmacı/yazarlık yapmakta. Bugüne kadar çeşitli gazete, dergi ve mecmualarda birçok makalesi yayınlandı. 1987 yılında Zaman Gazetesinde başladığı gazete yazarlığını bugün Yeni Şafak Gazetesinde devam ettirmektedir.

Mustafa Tekin

Mustafa Tekin 1991 tarihinde Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2003 yılında "Türkiye'de Aydın Kadınlara Göre Din ve Kadın" isimli teziyle doktor oldu. 2006-2007 öğretim yılı içinde İngiltere'de York Üniversitesi Centre For Women's Studies'de "A Comparative Study on the Freedom of Women in the Context of Religion The Cases of Turkey and England" (Din Bağlamında kadın Özgürlüğü Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma Türkiye ve İngiltere Örnekleri) konusunda doktora sonrası araştırma yaptı. 2009 yılında doçent; 2014 yılında profesör oldu. Halen İstanbul Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Mahmut Akyürekli

Mahmut Akyürekli 1983 yılında Fırat Üniversitesi Tarih Bölümünü bitirdi. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsünde yüksek lisans öğrenimine başladı. Aynı yıl Elazığ Gazi Endüstri Meslek Lisesine tarih öğretmeni olarak atandı. 1985 yılında tez danışmanı Prof. Dr. Bahaeddin Ögel'in vefatı ve o günün politik koşulları nedeniyle hazırladığı tezin geçmeyeceğine kanaat getirerek öğrenimine ara verdi. Akyürekli CNN Türk, TRT 6, Habertürk, ATV, Kanal 9, Kanaltürk, Bugün TV, NTV gibi tv kanallarında uzmanlık alanı olan konularda söyleşi ve tartışma programlarına katıldı. Bu konularda birçok sivil toplum örgütlerinde konferanslar verdi ve bazı sempozyumlarda tebliğler sundu.

> DÜBAM DUNYA BÜLTENİ ARAŞTIRMA MASASI

Kürt milliyetçiliğinin Tarihi Serencamı

Moderatör: Aynur ERDOĞAN

> 2015 KASIM
DÜNYA BÜLTENİ ARAŞTIRMA MASASI